

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

**Druhý život vybraných bitevních polí 30leté války, jako
možných míst paměti**

Marek Havlík

Praha 2022

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Matěj Spurný, Ph.D

Rád bych poděkoval všem, díky kterým jsem mohl napsat tuto práci. Své rodině, přátelům, kolegům za jejich motivaci, kritiku a rady. Všem, kteří mi pomohli a spolupracovali, ať už z muzea, archivu, nebo vedení obcí. Doc. Matěji Spurnému za jeho trpělivost, směřování a jedinečný pedagogický přístup.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 14. srpna 2022

Marek Havlík

Abstrakt

Cíl bakalářské práce je pojmout tři specifická bitevní pole z období 30leté války jakožto fenomén míst paměti a rekonstruovat jejich druhý život. Časové vymezení práce je od r. 1918 až po současnost, tedy rok 2022. Vybraná bojiště jsou u Rakovníka (1620), Rozvadova (1621) a Třebele (1647), tedy v prostoru západních Čech. Součástí analýzy je i hledání kontinuit a diskontinuit v badatelském zájmu a jeho dopadu. Sledována je míra a úroveň paměti, nebo jen připomínání bitevních událostí v dané oblasti. Bitevní pole je pojato jako vymezené území v krajině, kdy je sledován jeho osud, proměna a vývoj. K práci byly použity písemné prameny, publikované texty, ale i doklady o aktivitách připomínajících někdejší bojiště ve veřejném prostoru, doplněné o dotazník, jehož respondenty jsou nejbližší obyvatelé v okolí bojišť.

Klíčová slova: Místa paměti, dějiny ve veřejném prostoru, paměť krajiny, bojiště třicetileté války, oblast západních Čech

Abstract

The aim of the bachelor's thesis is to understand three specific battlefields from the period of the 30-year war as a phenomenon of places of memory and to reconstruct their second life. The time frame of the work is from 1918 to the present, i.e. the year 2022. The selected battlefields are near Rakovník (1620), Rozvadov (1621) and Třebele (1647), i.e. in the area of western Bohemia. Part of the analysis is also the search for continuities and discontinuities in the research interest and its impact. The rate and level of memory, or just the recall of battle events in the given area, is monitored. The battlefield is conceived as a defined area in the landscape, where its fate, transformation and development are monitored. Written sources, published texts, but also documents about activities reminiscent of former battlefields in public space were used for the work, supplemented by a questionnaire whose respondents are the closest residents in the vicinity of the battlefields.

Key words: Places of memory, history in public space, landscape memory, battlefields of thirty years war, west Bohemia.

Obsah

1 ÚVOD	6
1.1 TEORETICKÝ ÚVOD A OTÁZKY PRÁCE	7
1.1.1 <i>Teoretický úvod</i>	7
1.1.2 <i>Místa paměti</i>	8
1.1.3 <i>Druhý život</i>	9
1.1.4 <i>Výzkumné otázky práce</i>	12
1.2 METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA	14
1.3 LITERATURA A PRAMENY	18
2 PRŮBĚH VÁLEČNÝCH UDÁLOSTÍ A SAMOTNÝCH BITEV (RAKOVNÍK; ROZVADOV; TŘEBEL)	22
2.1 RAKOVNÍK	22
2.1.1 <i>Úvod</i>	22
2.1.2 <i>Bitva u Rakovníka</i>	22
2.1.3 <i>Epilog bitvy u Rakovníka</i>	26
2.2 ROZVADOV	26
2.2.1 <i>Úvod</i>	26
2.2.2 <i>Bitva u Rozvadova</i>	26
2.2.3 <i>Epilog bitvy u Rozvadova</i>	28
2.3 TŘEBEL.....	29
2.3.1 <i>Úvod</i>	29
2.3.2 <i>Bitva u Třebele 22. 8. 1647</i>	29
2.3.3 <i>Epilog bitvy u Třebele</i>	30
3 PODOBA BITEVNÍHO POLE	32
3.1 RAKOVNÍK	32
3.1.1 <i>Vymezení bojiště a jeho přírodní podmínky</i>	32
3.1.2 <i>Proměny krajiny bitvy po současnost na základu topografických pramenů</i> 33	
3.1.3 <i>Zásahy do současné podoby lokality v 20. a 21. století</i>	35
3.2 ROZVADOV	37
3.2.1 <i>Vymezení bojiště a jeho přírodní podmínky</i>	37
3.2.2 <i>Proměny krajiny bitvy po současnost na základě topografických pramenů</i> 38	
3.2.3 <i>Zásahy do současné podoby lokality v 20. a 21. století</i>	39
3.3 TŘEBEL.....	40
3.3.1 <i>Vymezení bojiště a jeho přírodní podmínky</i>	40
3.3.2 <i>Proměny krajiny bitvy po současnost na základě topografických pramen ..</i> 42	
3.3.3 <i>Zásahy do současné podoby lokality v 20. a 21. století</i>	43
4 HISTORIE VÝZKUMŮ A BĀDÁNÍ	45
4.1 RAKOVNÍK	45
4.2 ROZVADOV	48
4.3 TŘEBEL.....	50

5	PÉČE O UDRŽENÍ PAMĚTI	53
5.1	RAKOVNÍK	53
5.2	ROZVADOV	54
5.3	TŘEBEL.....	57
6	VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	60
6.1	RAKOVNÍK	60
6.2	ROZVADOV	60
6.3	TŘEBEL.....	61
7	ZÁVĚR	62
7.1	DRUHÝ ŽIVOT	62
7.1.1	<i>Kontinuita péče.....</i>	<i>63</i>
7.1.2	<i>Pohledem enviromentálních dějin.....</i>	<i>64</i>
7.1.3	<i>Význam.....</i>	<i>65</i>
7.2	SOUČASNÁ PAMĚŤ A MOŽNÁ MÍSTA PAMĚTI?.....	67
7.3	DOSLOV	69
8	PRAMENY A LITERATURA.....	71

Seznam zkratk

AO	Archiv obce
SOkA	Státní okresníarchiv
Inv. č	Invertní číslo
ČF	Číslo fondu
NOMěšťŠ	Německá obecní městská škola
ZDŠ	Základní devítiletá škola

1 Úvod

8. listopadu 2020 oslavila Bílá hora 400 let od neslavně proslulé bitvy, která je součástí paměti českého národa v uceleném významu – prohry. Událost, která v současné době vyvolává emoce, objevuje se v médiích jako argument a strašák politiků, přitahuje pozornost spisovatelů, badatelů i nadšenců do historických rekonstrukcí.

Rekonstrukce bitvy již tradičně láká značné množství lidí. Publikum i aktéry tvoří účastníci různých národností, nejen evropských. Akce se již tradičně koná na pláni položené na jih od Pražské brány do Obory Hvězda. Pláň je sice součástí prostoru bitevního pole, nicméně je jeho periferií, která stála mimo hlavní bojové akce. Těžko by však organizátoři akce mohli umístit rekonstrukci do původního epicentra bitvy, které za 400 let zažilo mnoho změn, hlavně však čilou urbánní aktivitu. Ve výše zmíněném datu se podařilo konat akci i přes probíhající pandemii covidu-19, která značně omezovala možnosti a redukovala jinak velký zájem veřejnosti o velké „národní“ výročí. Proběhly diskuse odborníků v televizi, v rozhlase, vznikly a opakovaly se dokumentární i popularizační pořady, aktivity různých spolků, lidé navštěvovali Mohyly Bitvy na Bílé hoře. Opět proběhla veřejná debata nad významem Bílé hory, co znamenala tehdy, co znamená dnes a jak pracovat s mýty, které tuto událost opanují.

Takovou odezvu vyvolala událost označovaná za „naší největší národní tragédii“, po které přišla doba temna. Tento narativ živilo i české národní obrození a jeho beletristická tvorba¹, která utvořila z Bílé hory místo paměti napříč českým obyvatelstvem, udržující se ve větší části společnosti dodnes. Díky výše zmíněnému má toto bitevní pole opravdu bohatý „druhý život“.

---

¹ *Legends and myths of Czech and Slovak literature*. Edičně připravily Stanislava Fedrová a Alice Jedličková. Praha, 2008. Str. 86. [online]. ©2008 <http://www.ucl.cas.cz/slk/?expand=/2007/sborni>

Růžový palouček, pluk Moravanů, Albrecht z Valdštejna, rekatolizace a mnoho dalších pojmů mají své místo v paměti lidí, a to v souvislosti s Bílou horou, jedná se o procesy, osobnosti nebo legendy. Na pozadí je však celá 30letá válka, která se majoritně odehrála v prostoru Svaté říše římské, který trvale poznamenala, ve značné míře zdevastovala a do kterého patřily i české země. Bitevních polí z období 30leté války je v dnešní České republice vícero, a přestože žádné z nich není tak slavné jako Bílá hora, mohou být dokonce rozsáhlejší či zachovalejší, s doposud přežívajícími dobovými relikty v krajině. Bitva u Rakovníka (1620) trvala několik vyčerpávajících dní a předurčila osud stavovské armády na Bílé hoře. Bitva u Rozvadova (1621) znamenala pro stavovskou armádu nedobrovolný odchod a ztrátu šance na návrat z prostoru Čech. Bitva u Třebele (1647) byl švédský pokus o další bitvu ve stylu slavnějšího Jankova, novou šanci na ovládnutí Čech a tažení na Vídeň s cílem ji obsadit. Jaký je druhý život těchto bitevních polí? Jaké mají místo v paměti obyvatel z nejbližšího okolí a jak se vztahují k takovému specifickému místu?

Cílem mojí bakalářské práce je zjistit na příkladu tří bitevních polí z období 30leté války – u Rakovníka (1620), Rozvadova (1621), Třebele (1647) – jak bylo pracováno s jejich významem, prostorem a výpovědní hodnotou.

1.1 Teoretický úvod a otázky práce

„Wenn die Menschen schweigen, so werden die Steine schreien“ – J. G. Herder

(„Když lidé mlčí, kameny budou křičet.“)

1.1.1 Teoretický úvod

Téma paměti je dnes velmi moderní a živé v široké české veřejnosti. Jmenovitě pandemie covid-19 vystřelila popularitu, kvantitu a rozšířenost podcastů, rozhovorů s pamětníky či historických témat až na konzumní úroveň. V akademické sféře má samotný diskurz paměti své pevné místo. A to ať už se jedná o 90. léta a polistopadové dění, holocaust, jiné přelomové události či každodennost. Přelomová

událost se v případě mé práce stala (skoro) ve všech vybraných místech již před 400 lety. A jelikož se jedná o bitevní pole, primárně bude tato práce vymezena jejich lokalitou. Důležitými pojmy, nejen pro historickou paměť, ale pro tuto moji práci budou tzv. „druhý život“ a „místa paměti“.

1.1.2 Místa paměti

Posledním zmíněným pojmem rozvířil diskurz paměti roku 1984 Pierre Nora, zástupce třetí generace školy Annales, se svým dílem *Les lieux de mémoire*.² Jeho práce, navazující na hlavního teoretika francouzského prostoru v oblasti paměti a historické paměti, Maurice Halbwachse, oslovila akademiky z různých zemí po celém světě. Historická paměť v pojetí Nory a poslední generace školy Annales navazuje na pozitivismus sociologa Emile Durkheima, hledání nových definic a nového ustanovení „mentalit“ a práci s pojmem „tradice“. Hlavní teze Halbwachse z jeho stěžejní práce *Les Cadres sociaux de la mémoire*³ zní: „Paměť mimo společnost není možná. Pokud je někdy naše vědomí vzdáleno společnosti, děje se tak pouze ve snu. Paměť jako taková se formuje v určitých sociálních rámcích. Ty jsou vytvářeny společností, v níž člověk žije. Neexistuje tedy žádná paměť o sobě“.⁴

Nicméně přejděme k otázce, co jsou to místa paměti? Na odpovědi nepanuje úplná shoda a samotná Norova práce neupřesňuje, o co se konkrétně jedná, když zkoumá jako místo paměti Bastilu, slova jako rovnost a bratrství, ale třeba i víno. Všímá si toho i uruguayská studie s tématem aplikovatelnosti pojmu na soudobých vlastních národních místech paměti a jejich samotným konceptem, kdy autorka tvrdí, že ve skutečnosti Nora nikdy nepřišel s typologií „míst“, naopak ponechal možnost a prostor pro další aplikace a interpretace.⁵ Dále pokračuje: „V Norově pojetí, cílem musí být vystihnoutí vztahu s minulostí, studovat místa a odhalit nevědomě organizovanou kolektivní

---

² NORRA, Pierre. *Les Lieux de Mémoire*. Paris 1984-1992.

³ HALBWACHS, Maurice. *Les Cadres sociaux de la mémoire*. Paris 1925

⁴ OLŠÁKOVÁ, Doubravka. *K diskusi o paměti v českém kontextu „druhého života“*. Dějiny – teorie – kritika: History - theory – criticism. 1. Str 271. Praha: Masarykův ústav Akademie věd České republiky. 2004.

⁵ ALLIER-MONTANO, Eugenia. *Places of memory. Is the concept applicable to the analysis of memorial struggles? The case of Uruguay and its recent past*. Cuad.CLAEH vol.4 no.se. Montevideo 2008. Str. 5

„In fact, Nora never carried out a typology of the sites: "Taken as a whole, these themes may be rearranged at will by each person, as in a game of Happy Families, according to different rules of parentage. Nora, «La aventura...», op. cit., p. 21.“

*paměť. Není to záležitost vyletu do minulosti, ale analyzovat, zúčastnit se a demonstrovat, jak se národ vztahuje ke své minulosti v místech, která jsou již symboly v dnešních dnech.*⁶

V očích polského sociologa A. Szpocińského Nora vnímá jako místa paměti všechny objekty, které mohou udržet, ba i stimulovat paměť minulosti.⁷ Český historik Jan Randák popisuje místa paměti: „*Jako záchytné body zajišťují archivaci i aktivní předávání hodnot a postojů. Pomáhají chtěnou podobu dějin zpřítomnit pro současnost a své odkazy fixovat do budoucích časů*“.⁸ Já osobně budu stavět koncept této práce na studii z roku 2018 zadané Centrem Světového dědictví UNESCO (viz metodologie).⁹

1.1.3 Druhý život

Česká historiografie je v souvislosti s druhým životem (a to nejen míst) spojena s Vladimírem Macurou¹⁰, Janem Galandauerem¹¹, Petrem Čornejem, Jiřím Rákem, Vojtěchem Kesslerem¹² a dalšími badateli. Zřejmě nejfrekventovanějším tématem výzkumu „druhého života je fenomén husitství.

Vlastní identifikaci a vztahu české veřejnosti s táborským typem husitství napomohlo vytvoření Československa, v čele s Tomášem G. Masarykem, který razil svoji ideu československé identity. Součástí tohoto konstruktů byla návaznost na linii husitství, která pro něj zosobňovala evangelicko-humanistické smýšlení s důrazem na mír, důležitý prvek jeho čechoslovakismu. Na tuto ideu dále mohla navázat komunistická ideologie v Čechách, která husity ztotožnila s proletářstvím a nižší třídou. Důkazem snahy o návaznost a propojení „husitské tradice“ s českou je přijetí státního znaku roku 1960, který je na štítu – husitské pavěze.

---

⁶ Tamtéž Str. 6

⁷ SZPOCINSKI, Andrzej. *Sites of Memory. Place and Memory*. Teksty Drugie n.1 . Warsaw, 2016. str. 246

⁸ RANDÁK, Jan, *Historie v současném i budoucím veřejném prostoru*. Úvahy o dějinách a paměti. Forumhistoriae. Bratislava, 2008. Str. 20

⁹ International Coalition of Sites of Conscience. Interpretation of Sites of Memory. UNESCO. January 31–2018.

¹⁰ Který se věnoval druhému životu českých legend, pověstí a období národního obrození.

¹¹ Autor knihy 2.7.1917 – Bitva u Zborova: Česká legenda.

¹² Historik, který se zabývá druhým životem a místy paměti.

Kdybychom použili Halbwachsovo rozdělení kolektivní paměti, v tomto případě třídní, i na období třicetileté války a použili známý závěr, že jejím vítězem (německá) a poraženým (česká/nekatolická) je šlechta, dostali bychom výsledek, že hlavní nositel paměti pro toto období již v české společnosti funguje pouze marginálně. Navíc potomci šlechty, kteří se vztahují k Česku, mají dnes jiná témata a často přišli mimo dané období, většinou v 19. století. Tématika 30leté války je v naší historiografii stále zatížena politickým, až romantickým narativem porážky a zkázy na Bílé hoře, která dominuje náhledu na celou tuto historickou etapu, již pak uzavírá rekatolizace a habsburské baroko. Do pozadí tak upadá širší pojetí konfliktu a jeho vlivu na naše území i po událostech 8. 11. 1620.

I uznávaná autorita české historiografie Josef Pekař se ve svých člancích a statích při rozporu s dogmatem o době temna zaobírá důsledky Bílé hory pro české země, nikoliv samotným průběhem třicetileté války.¹³ Nutno vyzdvihnout Pekařovu Knihu o Kosti (1910-1911), která naopak dané období pojímá důkladně.

Zrod „druhého života“ je opřen o koncept „tradice“ a nedělitelnost dějin. S tím vším již začíná ke konci 60. let pracovat František Graus a Václav Král. Dále tvrdí, že selektivní varianta „dědictví národních dějin“ Zdeňka Nejedlého se převážně ustálila v tábořské variantě husitství, k níž pak reflexe přichází teprve sekundárně. Jako důsledek dochází ke glorifikaci a mytizaci tohoto historického období. K pojmu „druhého života“ uvádí ústřední roli Vladimíra Macury: „...v pojetí druhého života v Čechách po smrti Vladimíra Macury jakousi stagnaci... by bylo značně krátkozraké nechat zajít daný směr na úbytě, neboť v tomto obledu již má česká historiografie položeny pevné základy“.¹⁵

Doubravka Olšáková si v závěru své studie¹⁶ z roku 2004 pokládá otázku: „A jaké jsou dějiny „druhého“ života v Čechách?“. V odpovědi uvádí, že pod

---

¹³ PEKAŘ, Josef. *O smyslu českých dějin*. Str.157-274. Praha: Rozmluvy, 1990.

¹⁵ Tamtéž Str. 280

¹⁶ OLŠÁKOVÁ, Doubravka. *K diskusi o paměti v českém kontextu „druhého života“*. *Dějiny – teorie – kritika: History - theory – criticism*. 1. str 269-280. Praha: Masarykův ústav Akademie věd České republiky. 2004.

intenzivním vlivem marxistické historiografie se české prostředí dostává k tématu „druhého života“ oklikou (i když sdílí paralely s evropským vývojem), avšak za skutečnosti, že u nás počátek problematiky „druhého života“ vychází z oné historiografie.

Fenoménu druhého života se dnes věnuje (již výše zmíněný) Vojtěch Kessler, a to na památnících a válečných pomnících. Ve své diplomové práci popisuje rozdíl mezi druhým životem a pamětí. Místo může ztratit svoji paměť (v souvislosti s odsunem německého obyvatelstva to ukazuje na pomnících u Chlumce), dochází tak k jeho vyprázdnění. Nicméně to není konec druhého života objektu, zapomnění je jen jeho další fáze, dokud ho nenaplní další kolektivní paměť, či místo nezmezí.¹⁷ Zároveň existují místa paměťově tak silná, že ani žádnou speciální péči nepotřebují a podněcují k samovolnému výkladu.¹⁸

Aby ovšem mohl existovat aktivní druhý život, musí nejdříve dojít k vyprázdnění původního významu a nabytí jiného, tedy onoho „druhého“. Místa paměti, která se drží materiálních zbytků, konzervují onen příběh, nicméně potřebují výklad, jinak i u nich dochází k zapomínání. V případě bitevních polí je to jednodušší, jelikož ta nabývají nového významu prakticky ihned po ukončení bojů. Jelikož jsou mnou vybraná bitevní pole rozlehlé plochy, dávám tuto práci do souvislosti s široce pojatým pojmem „enviromentální historie“, jelikož budu do určité míry pracovat i s pamětí krajiny a její proměnou.

V několika posledních letech se s vybranými místy pracuje intenzivněji než kdykoliv v předchozích letech, a to právě i mimo akademickou sféru. Cílem tak je vyhledat a následně interpretovat vztahy a vlivy, které ovlivňují zájem o tato místa, tedy ve výsledku tvoří jejich druhý život, či naopak je nechávají pustá, chátrající. Jak již bylo řečeno, i zapomínání je součástí druhého života.

---

¹⁷ KESSLER, Vojtěch. *Místa paměti bitvy u Chlumce: pomníky, na které se "nezapomíná"*. 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Hlavačka, Milan. Str. 99

¹⁸ ALLIER-MONTANO, Eugenia. *Places of memory. Is the concept applicable to the analysis of memorial struggles? The case of Uruguay and its recent past*. Cuad.CLAEH vol.4 no.se. Montevideo 2008. Str. 8

1.1.4 Výzkumné otázky práce

Hlavní výzkumná otázka této práce zní: „Zda a do jaké míry jsou vybraná bojiště specifickými místy paměti a mohu rekonstruovat jejich druhý život?“

V několika posledních letech se s vybranými místy pracuje intenzivněji než kdykoliv v letech předchozích, a to právě i mimo akademickou sféru. Cílem tak je vyhledat a následně interpretovat vztahy a vlivy, které ovlivňují zájem o tato místa, tedy ve výsledku tvoří jejich druhý život, či naopak je nechávají pustá, chátrající. Jak již bylo řečeno, i zapomínání je součástí druhého života.

Hodlám se věnovat třem různým místům v oblasti západních Čech, ze kterých se v letech 1620, 1621, 1647 stala bojiště, kde se vždy utkaly dvě početné zneprátené strany, které po sobě zanechaly stopu v místní krajině. Nejedná se tak o bitvy nevýznamné, ale povětšinou jsou nerozhodné, bez časového vymezení do jednoho dne a tudíž těžko interpretovatelné. I tak jsou zde pozůstatky z doby probíhajícího střetu, a to v blízkosti měst, vesnic, lidí. Proto si zde dovoluji pátrat po „druhém životě“ bitev, v kontextu a s inspirací v místech paměti, jelikož je zde společnost, v jejíž kolektivní paměti je lokalita určitým způsobem v dnešních dnech zachycena.¹⁹

Environmentální dějiny budou mít pro moji práci také výpovědní hodnotu. Jak daný prostor a jeho proměna/vývoj mohl ovlivnit přítomnou paměť? Je nutné se také ptát, zda by nás ona místa měla zajímat, zda již nejsou uzavřenou kapitolou naší historie, jejichž význam tkví jen pro poznání pozůstatků, ale bez širšího významu. Jak si mají obyvatelé při určité kulturní povinnosti pamatovat velké množství všepřítomné historie, která se mění? I toho si všímá Pierre Nora: „*Nerozlišující produkce archivů je*

---

¹⁹NORA, Pierre. *Between history and memory: Les Lieux de Mémoire Representations, No. 26, Special Issue: Memory and Counter-Memory*. University of California press, Spring, 1989. Str.19

„*Neboť pokud připustíme, že nejzákladnějším účelem míst paměti je zastavit čas, bránit procesu zapomínání, nastolit stav věcí, zvětšit smrt, zhmotnit nehmotné – stejně jako by bylo zlato jediná vzpomínka na peníze – to vše za účelem zachycení maxima, což znamená v nejmenším počtu znaků, je také jasné, že existují pouze místa paměti kvůli jejich schopnosti metamorfózy, jejich nekonečné recyklace význam a nepředvídatelné šíření jejich důsledků.*“

*akutním efektem nového vědomí, nejjasnějším vyjádřením terorismu historizující paměti*²⁰. Ve chvíli, kdy nejbližší obyvatelé nevědí o dané události, mají důvod o ní vědět? Kdy se případně stalo, že nabyli dojmu, že o ní vědět nemusí?²¹

Otázkou bude i význam a vznik kulturně-krajinných prvků (pomníky, naučné stezky apod.) a vztah místních obyvatel k nim. Ale také terénní jevy a pozůstatky z bitev. Zda probíhal i třeba záchranný archeologický výzkum?²² Jak se s těmito faktory pracovalo a dodnes pracuje? Jaký se v kombinaci s první podotázkou vytvořil vztah mezi obyvateli, jaký pro ně mají význam? Jak se situace proměňuje s předělem v podobě roku 1945?

Jedna z podotázek bude směřovat na historiografii a provoz historické vědy, které souvisí s daným bojištěm a které mohou ovlivňovat a tvořit historické vědomí. Tedy jak badatelé historické vědomí v daných lokalitách ovlivnili?²³

Bitevní pole jako místo paměti musí mít význam jako samotná událost, zároveň mít jasně vymezenou lokalitu a vymezený časový průběh. Chci si tak položit u každého bitevního pole otázku v pojetí místa paměti, zda je materiální, funkční a symbolické? Zajímavé bude nahlížení na práci a její výsledky, když si položíme otázku: „Proč se vybraná bitevní pole nestala tradičním národním místem paměti? Nárokuji si vůbec místní obyvatelé ono místo?

Rekonstrukce druhého života míst, která jsou jak marginální, tak určitým způsobem významná, by tedy měla přispět k lepšímu pochopení práce s historickými místy. Jak až poeticky uvádí Aleida Assman: „*Cicero sám provedl krok od míst jako paměťových uložišť ke místům paměti, když prostřednictvím své vlastní zkušenosti odhalil, že dojmy, které*

---

²⁰ Tamtéž Str.14

²¹ ASSMANN, Aleida. *Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti*. Přeložil Jakub FLANDERKA, přeložil Světlana ONDROUŠKOVÁ, přeložil Jiří SOUKUP. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. Str. 348

„*Příběh místa nemizí; drží se pevně materiálních zbytků, které se stávají prvky vyprávění, a tím opět styčnými body nové kulturní paměti. Tato místa ovšem vyžadují výklad.*“

²² Tamtéž Str. 381

„*Traumatická místa, místa paměti a generační místa se v této krajinné paměti překrývají jako rukopisy na palimpsestu.*“

²³ Tamtéž Str. 353

-Pro aktivní vytváření paměti je nutné povědomí o minulosti.

*získáváme na nějakém historickém dějišti, jsou o něco živější a soustředěnější než ty, které pocházejí z doslechu a četby“.*²⁴

1.2 Metodologická východiska

I přes přiznanou inspiraci pracemi Pierra Nory, který je pro koncept míst paměti výchozím bodem, mohu aplikovat jeho přístup na svojí práci jen do určité míry, jelikož je zasazena do prostoru střední Evropy, který není národnostně homogenní. Události minulého století překreslily mapu mentalit značně více než „Norovu“ Francii, která je stěžejním prostorem pro jeho dílo a je relativně stabilní i homogenní.

Nepovažuji to ale za vybočení z diskurzu, místa paměti jsou doteď velmi širokým pojmem. Samotná nezávislost od původní konceptu Pierra Nory je rizikem pro jeho významové vyprchání, a tak nutí svého autora k neustálé redefinici. Tato flexibilita nás nutí k zamyšlení, zda se nejedná spíše o metodu, než o koncept s jasně definovaným polem, či nový přístup k analýze paměti.²⁵

Podkladem pro tuto práci tak jsou badatelé v daném tématu ze středoevropského prostoru, hlavně Aleida Assman z Německa. Obecně německé pojetí míst paměti je českému badatelskému zájmu značně bližší, jelikož je zasazeno do podobného, ne-li stejného prostoru. S přístupem Pierra Nory bychom mnoho konkrétních míst paměti v Česku nenašli. Závěrečná teze Nory z *Les Lieux de Memoire* je: „*V tomto smyslu je lieu de mémoire dvojí: místo přemíry uzavřené do sebe, soustředěné ve svém vlastním jménu, ale také navždy otevřené celé škále svých možných významů.*“²⁶ Na Norovu práci reaguje A. Assman ve svých *Prostorech vzpomínání* takto: „*Nora mluví o přechodu od „milieu de mémoire“ k „lieu de mémoire“, od prostředí k místům paměti. Pamětní místo je zbytkem toho, co již dále netrvá a nemá platnost. Aby přesto mohlo nadále trvat a mít platnost, musí se vyprávět*

---

²⁴ ASSMANN, Aleida. *Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti*. Přeložil Jakub FLANDERKA, přeložil Světlana ONDROUŠKOVÁ, přeložil Jiří SOUKUP. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018.

²⁵ ALLIER-MONTANO, Eugenia. *Places of memory. Is the concept applicable to the analysis of memorial struggles? The case of Uruguay and its recent past*. Cuad.CLAEH vol.4 no.se. Montevideo 2008. Str. 9

²⁶ NORA, Pierre. *Between history and memory: Les Lieux de Mémoire Representations, No. 26, Special Issue: Memory and Counter-Memory*. University of California press, Spring, 1989. Str.24

nějaký příběh, který ztracené milieu doplňkově nahradí.“²⁷ A následně bych ještě doplnil její citací: *Místo – jak je zřejmé – zaznamenává vzpomínky jen když o něj lidé pečují.*²⁸

Na druhou stranu se přikláním k Norovu názoru, že se koncept míst paměti neaplikuje dobře na nedávné a přítomné jevy. Dokud původní jev nepomine a paměti se nezačnou překrývat, činí to značné komplikace.²⁹ Pro přiblížení přidávám konceptualizaci míst paměti A. Szpocińskiho: *„Jejich specifická se vztahuje alespoň ke dvou faktorům – zhmotnění média (pro uchování paměti) a minulosti, ke které se vztahuje.*“³⁰ V mém případě se tak jedná o postihnutí i o různé terénní pozůstatky, minulost 30leté války a zároveň minulou paměť, překrývajícími se se současnou. Péči o paměť místa, jeho symboliku, význam a následný vliv na lidi a paměť v okolí, či jak ovlivnil okolní krajinu zájem badatelů.³¹

Dále bych se pro svoji práci zaštitil dokumentem UNESCO pro místa paměti z roku 2018, který místa paměti definuje: *„A "lieu de mémoire" is any significant entity, whether material or non-material in nature, which by dint of human will or the work of time has become a symbolic element of the memorial heritage of any community (in this case, the French community) (Nora 1996: XVII).*“³² Ten také určuje za místa paměti bojiště a bitevní pole.³³ Místa paměti dle dokumentu vytváří komunity, ať už lokální nebo s přesahem. Důležité je, že se spojují s místem a mají k němu vazbu, a já dodávám, že vypráví určitý příběh či význam oné události.³⁴ Historikům, archeologům a dalším profesím, které se zajímají a přispívají ke kultivaci místa a jeho dědictví, roli neupírá, nicméně stěžejní je vzpomínková vazba komunity k místu.

---

²⁷ ASSMANN, Aleida. *Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti*. Přeložil Jakub FLANDERKA, přeložil Světlana ONDROUŠKOVÁ, přeložil Jiří SOUKUP. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. Limes (Karolinum) Str. 347

²⁸ Tamtéž str. 367

²⁹ ALLIER-MONTANO, Eugenia. *Places of memory. Is the concept applicable to the analysis of memorial struggles? The case of Uruguay and its recent past*. Cuad.CLAEH vol.4 no.se. Montevideo 2008. Str. 23

³⁰ SZPOCINSKI, Andrzej. *Sites of Memory. Place and Memory*. Teksty Drugie n.1 . Warsaw, 2016. str. 248

³¹ Zároveň platí a to zde budu hledat: Tamtéž Str. 249

„I suggest that we use "sites of memory" only when events, people and cultural artifacts are seen in collective memory as depositaries (symbols) of not one particular value, but of matters important to the community in general, as a "site" where one finds and can continue finding diverse values.“

³² International Coalition of Sites of Conscience. Interpretation of Sites of Memory. UNESCO. January 31–2018. str. 11

³³ Tamtéž str. 14

³⁴ Tamtéž str. 15

Dalším stěžejním bodem pro pojetí práce je archeologická činnost a práce na terénních pozůstatcích bitev a historie krajiny v pojetí enviromentální historie (se zvláštním zaměřením na přispění práce prof. Václava Matouška). Je zde ale určité nebezpečí, na které upozorňují Nicolas Maslowski a Jiří Šubrt: „*Paměť* „*prostorově vymezených*“ *míst v pojetí P. Nory je přitom něčím zcela jiným než „paměť krajiny“; tak jak se jí pokoušejí sledovat ve svých pracích představitel dneš velmi oblíbeného studia krajiny a její historie, u nás... poněkud jinak Václav Matoušek.*“³⁵ Pro mojí práci je předchozí citace varováním, jelikož archeologické činnosti na bitevních polích byly prováděny právě Václavem Matouškem, tudíž jím sepsaná literatura a badatelské výsledky budou určité použity jako sekundární prameny.³⁶ A dále pokračují: „*Paměť krajiny je především pamětí každodennosti, struktur a procesů, paměť míst pak pamětí jedinečných událostí do krajiny lokalizovaných. V mnoha případech se ovšem oba přístupy ke krajině překrývají, nelze je vždy jednoznačně oddělit.*“³⁷

Nepůjde tak ani o místo paměti v přesném pojetí Pierra Nory, jelikož vybrané území je rozsáhlé a události na jednu stranu dosti specifické, na druhou značně limitované významem a počtem možných „interesoovaných“ osob, které dohromady skládají kolektivní paměť a vztah k danému místu. Do ryze tradičního vymezení Halbwachsovy kolektivní paměti tato práce nezapadá, jelikož nebude sledovat paměť ani rodiny, ani kolektivní náboženské paměti, ani konkrétní třídy.³⁸ Vymezená je v určité oblasti a zájmové subjekty tvoří již zmínění obyvatelé, žijící nedaleko místa události.

---

³⁵ MASLOWSKI, Nicolas a Jiří ŠUBRT. *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2014 str. 145

³⁶ International Coalition of Sites of Conscience. Interpretation of Sites of Memory. January 31–2018. str. 11

³⁷ „47. *Within the context of our terms of reference, therefore, we are defining a Site of Memory as a specific location with architectural or archaeological evidence, or even specific landscape characteristics which can be linked to the memorial aspects of the place. It must be considered in a multi-community and/or a global perspective. Often there is the potential for multiple, sometimes conflicting interpretations of these places.*“

³⁸ MASLOWSKI, Nicolas a Jiří ŠUBRT. *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2014 Str. 145

³⁸ OLŠÁKOVÁ, Doubravka. *K diskusi o paměti v českém kontextu „druhého života“*. *Dějiny – teorie – kritika: History – theory – criticism*. 1. Praha: Masarykův ústav Akademie věd České republiky. 2004. Str. 273

Pro získání ponětí o druhém životu bitevních polí bude zkoumána i role a aktivita úřadů, pod jejichž správou spadá území bitevních polí. Jaký je a byl jejich záměr nakládat s takovým místem? V souvislosti s výše zmíněným záměrem bude práce prováděna ve spolupráci s kulturními institucemi v daných oblastech, protože svým zájmem a péčí ovlivňují místní historickou paměť. Zkoumány budou i tradice, oslavy a připomínkové akce minimálně v letech tzv. „velkých výročí“ a bude hledán příběh, legendy či mýty, související s bitevními událostmi. Případně jestli je v souvislosti s událostí zaznamenán zájem či činnost „aktivních“ občanů. Také bude v potaz brána aktivita a zmínky o událostech v mediálním prostoru.

V neposlední řadě bude sledován badatelský zájem historiků o události, jestli se v něm dá sledovat kontinuita. Jednotliví badatelé a jejich přínos mohou mít vliv na tvorbu historické paměti přílehlých obyvatel, Takovým ideálním příkladem je rakovnický regionální historik a pedagog Jan Renner, který měl určitou badatelskou snahu o zaznamenání a zpopularizování místní bitvy. Povětšinou tak sledujeme ještě práci pozdních obrozeneckých historiků nebo jejich žáků v obnoveném Československu.

Dotazník

Vykreslení druhého života bitevních polí je složeno i z výpovědí respondentů⁴¹ z připraveného dotazníku, který má danou strukturu a kostru vždy specificky upravenou pro všechny tři místa. Respondenti byli k odpovědím vybíráni náhodně, zůstali anonymní, nicméně jsem se snažil získat dostatečnou diverzitu věku jednotlivých respondentů. Jediným kritériem pro vstup do dotazníku bylo, že respondent musel v době odpovědi trvale bydlet a žít v oblasti bojiště.

---

⁴¹ NORA, Pierre. *Between history and memory: Les Lieux de Mémoire Representations*, No. 26, Special Issue: Memory and Counter-Memory. University of California press, Spring, 1989. Str. 13

„Samozejmě se stále neobejdeme bez slova, ale měli bychom si být vědomi rozdílu mezi pravou pamětí, která se uchýlila do gest a zvyky, v dovednostech předávaných nevyřčenými tradicemi, v inherentním sebevědomí těla znalosti v neprobádaných reflexech a zakořeněných vzpomínkách a trans- vytvořený jeho průchodem dějinami, který je téměř opačný: dobrovolný a záměrné, prožívané jako povinnost, již ne spontánní; psychologický, individuální a subjektivní; ale nikdy sociální, kolektivní nebo všezahrnující.“

Dotazník byl členěn do 4 částí, z čehož 4. část měla dvě varianty: **1. Část** – 1. otázka na věk; 2. na dobu, kterou respondent žije v dané oblasti/popřípadě, odkdy jeho rodina; 3. Kde absolvoval aspoň povinnou školní docházku; 4. Které významné historické události se v obci nebo blízkém okolí udály? **2. Část** – Vyhodnocení, zda sám respondent zmínil během odpovědi bitevní události. **3. Část** – A. Ano Pokud zmínil tak 1. Odkud se o bitevních událostech dozvěděl (rodina, kulturní instituce, škola etc...); 2. Zda vzpomene nějaké reálie, fakta či informace o bitvě; 3. Zda zná pověsti/příběhy, které se vztahují k bitvě. 4. Zda čte místní periodikum či jiné informační médium. B. Ne Nezmínil bitvu 1. Zda čtou místní periodikum či jiné informační médium. **4. Část** Poděkování za účast a uložení odpovědi

Sbírání dat a podkladů pomocí dotazníku korespondovalo s pravidly, zvyklostmi a náležitostmi práce se sociologickými prvky.⁴² Odpovědi a zkušenosti s paměťovou situací, získané při sběru odpovědí k dotazníku, spolu s empirickými daty a odpověďmi na podotázky, tvoří závěr této práce. Dotazník by měl do určité míry reálně reflektovat procesy a vlivy, které ovlivnily paměť ve sledovaném prostoru.

1.3 Literatura a prameny

Práce je vymezena z jedné strany rokem 1918 a z druhé současností, tedy rokem 2022. Rok 1918 byl zvolen záměrně, protože část obyvatel začala v nadšení psát kroniky ve svých obcích, což bylo o dva roky později dokonce povinováno státem. Obecní kroniku tak často udržovala osoba v lokalitě kulturně činná, a tak jsem si pro práci sliboval, že zde najdu aspoň při velkých výročích zmínky k bitevním událostem. Z pro práci využitých pramenů obsahuje SOkA v Rakovníku záznamy z jednání mnoha různých zastupitelstev za uvedené časové období a další záznamy z městské historie. Ty jsem se rozhodl plně neprozkoumat pro jejich početnost a přesvědčení nabyté ze spolupráce s archivem a muzeem v Rakovníku, že se zde bohužel nic nenachází. Jak zmiňuji v dalších kapitolách práce, hlavní dění v souvislosti

---

⁴² Tamtéž Str. 8

„Paměť je život, který nesou živé společnosti založené v něm název. Zůstává v trvalém vývoji, otevřené dialektice zapamatování a zapominání, nevědomé si svých postupných deformací, zranitelné vůči manipulaci a přivlastňování, náchylné ke dlouhodobému nečinnosti a periodicky oživil. Historie je naproti tomu rekonstrukce, vždy problematická a neúplná, toho, co již není.“

s bojištěm se vztahuje ve starším vytyčeném období k osobě Jana Rennera. Dále tak nutno zmínit, že zdejší archiv disponuje spisy a písemnou pozůstalostí Jana Rennera. A zde tak chci poděkovat Muzeu T.G.M. v Rakovníku za poskytnutí valné části Rennerovy práce, která souvisí s bitvou, v ofocené, a tedy elektronické podobě pro účely práce. SOKA v Tachově obsahuje torzovité pozůstatky právních spisů z Rozvadova a Třebele, ale třeba také kroniky černošínské školy.⁴³ Kroniky z třebelského okolí jsou obecně ve špatném stavu. V archivu se tak nachází jen torza a jednotlivé dochované archiválie. Značná část přeživších archiválií je dnes dostupná online v elektronické podobě. Stará kronika Rozvadova je buď zničená, nebo ztracená, nová je k dispozici na obecním úřadě v Rozvadově a její „porevoluční záznamy“ jsou dnes dostupné na stránkách obce.

Dílo Eduarda Senfta *Geschichte der Herrschaft und Stadt Plan in Böhmen* je dostupné v digitální knihovně Krajské vědecké knihovny v Liberci, a to skrze mladší vydání z rukou M. Urbana. Pověsti z Třebelské oblasti, které vydával v malém nákladu M. Urban, jsou pro potřeby této práce obsaženy v diplomové práci M. Hornofové.⁴⁴

Výpovědní hodnotu budou mít i odpovědi a zkušenosti ze sběru odpovědí do dotazníku. Při sběru jsem se snažil dosáhnout zastoupení různého pohlaví, vzdělání, věku, z čehož první dvě kategorie nepovažuji za kritérium, podle kterého by se měly odpovědi dále třídit.

Sběr odpovědí proběhl ve dnech 9. 4. a 3. 7. 2022 ve městech Planá u Mariánských Lázní, Černošín a v obcích Boudy, Kořen, Křínov, Olbramov, Otín, Svahy, Týnec, Třebel, Vysoké Sedliště, Zliv, dále proběhl ve dnech 14. 5. a 10. 7. 2022 ve městě Rakovník a obci Olešná a na závěr ve dnech 16. a 17. 7. 2022 v obci

---

⁴³ Třebel: https://www.inventare.cz/pdf/soap-tc/soap-tc_ap0362_00162_ao-trebel.pdf
Rozvadov: Státní okresní archiv Tachov. NOMěšťŠ Rozvadov. ČF: 249. OBECNÁ A MĚŠŤANSKÁ ŠKOLA (NĚMECKÁ) ROZVADOV, 1920 – 1930. Inv. č.: 1. a Rozvadov: Státní okresní archiv Tachov. FÚ Rozvadov. ČF: 274. Kronika fary. Str. 70-83

Státní okresní archiv Tachov. ZDŠ Černošín. ČF: 211. Obecná škola s československým jazykem vyučovacím Černošín 1929-1938, Obecná škola Černošín 1945-1948, Národní škola Černošín 1948-1949.

Atd v případě dalších obcí v lokalitě.

⁴⁴ HORNOFOVÁ, M.: *Reflexe třicetileté války v pověstech Plánsko-Bezdrůžicka*. Praha, FHS UK. Nepublikovaná diplomová práce, 2002. Vedoucí práce Bittnerová, Dana.

Rozvadov. Odpovědi z 8. a 9. 7. 2022 jsou v případě Rozvadova získány poskytnutím odkazu do rozvadovské skupiny na soc. sítích. Učinil jsem tak, jelikož se mi nedařilo najít ochotné respondenty v místě, kde značnou část lidí na ulicích tvořili cizinci se záměrem navštívit kasino či Rozvadovem jen projet.

Stěžejní inspirací a teoretickým podkladem pro moji práci je Pierre Nora, ať už v podobě své statě, nebo *Les lieux de mémoire* v podobě knižní.⁴⁵ Úloha autora konceptu míst paměti je vysvětlena výše, v kapitole metodologie, a je upozaděn kvůli rozličnostem v prostředí vzniku jeho prací a práce mé. Právě pro porozumění diskurzu míst paměti ve středoevropském prostoru jsem pro práci vycházel z díla Aleidy Assman *Prostory vzpomínání*.⁴⁶ Další obeznámení s tématem paměti a orientaci do teoretického úvodu poskytli autoři N. Maslowski a J. Šubrt, dále články autorů Alona Confina⁴⁷ a Doubravky Olšákové⁴⁸.

Samotným místům paměti se v nedávne monografii *Místa paměti v procesu formování moderního českého národa* věnuje Petr Čornej s Václavou Kofránkovou.⁴⁹ Tato práce je sice příspěvkem do debaty o českých místech paměti a kdo je formoval, bohužel se nevěnuje ani okrajově 30leté válce, Bílé hoře či něčemu mému tématu blízkému. Na moji práci tak měla vliv nepřímý a jen velmi specifický, když potvrdila významnou roli národního obrození na formování míst paměti v české společnosti. Svoji badatelskou a vědeckou činnost naplňuje tématem míst paměti Vojtěch Kessler, který se také podílel na předchozí zmíněné publikaci.⁵⁰ Především pojmul jako místa paměti pomníky, monumenty, památníky, a to v prostoru pohraničí, které bylo do

---

⁴⁵ Stat': NORA, Pierre. *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire*. Representations. University of California, 1989, No. 26, Str. 7-24

Monografie: NORA, Pierre a BERCÉ, Françoise. *Les lieux de mémoire*. 2, *La Nation*. [2], *Le territoire, l'état, le patrimoine*. Paris: Gallimard, 1986.

⁴⁶ ASSMANN, Aleida. *Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti*. Přeložil Jakub FLANDERKA, přeložil Světlana ONDROUŠKOVÁ, přeložil Jiří SOUKUP. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. Limes (Karolinum)

⁴⁷ CONFINO, Alon. "Collective Memory and Cultural History: Problems of Method." *The American Historical Review*, vol. 102, no. 5, 1997. Str. 1386–403. JSTOR, <https://doi.org/10.2307/2171069>.

⁴⁸ OLŠÁKOVÁ, Doubravka. *K diskusi o paměti v českém kontextu „druhého života“*. *Dějiny – teorie – kritika: History - theory – criticism*. 1. str 269-280. Praha: Masarykův ústav Akademie věd České republiky. 2004.

⁴⁹ ČORNEJ, Petr, Václava KOFRÁNKOVÁ. *Místa paměti v procesu formování moderního českého národa*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2021.

⁵⁰ KESSLER, Vojtěch. *Válečné pomníky a historická paměť. K recepci sepulkrálně-militárních památek v českých zemích z náleky mezi lety 1757–1914*. 2015. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Šedivý, Ivan.

roku 1945 obýváno německým etnikem. Ve svých pracích tak mnohdy zkoumá druhý život míst paměti a jejich proměňující se význam. Do značné míry tak bylo jeho pojetí a na tom založené rady směrodatné pro moji práci.

Jednotlivá bojiště získala v posledních dvou desetiletích své vlastní monografie. Václav Matoušek vydal archeologicko-historické publikace k Třebeli a Rozvadovu a Kateřina Blažková s kolektivem vydaly sborník k bitvě u Rakovníka.⁵¹ Pro moji orientaci v kontextu průběhu třicetileté války byly zvoleny práce Dušana Uhlíře a přehledové práce dalších autorů.⁵² Na závěr bych rád zmínil diplomovou práci, která mi pomohla s orientací v Rozvadovu. Jedná se o diplomovou práci Evy Skálové „Rozvadov: Porevoluční proměna příhraniční obce očima jejích obyvatel“.⁵³ Kulturní život Rakovníka v 20. století, je posledních 10. let také dobře zpracován bakalářskými a diplomovými pracemi s různou perspektivou na téma.

---

⁵¹ BLAŽKOVÁ, Kateřina, Pavel HRNČIŘÍK, Jiří ROUB, et al. *Bitva u Rakovníka 1620: sborník příspěvků*. Druhé vydání. Rakovník: Muzeum T.G.M., 2020. a MATOUŠEK, Václav. *Třebel: obraz krajiny s bitvou*. Praha: Academia, 2006. a MATOUŠEK, Václav, Pavel HRNČIŘÍK a Zdeněk ŠÁMAL. *Rozvadov 1621: výzkum bojiště třicetileté války*. Přeložil Skyland Václav KOBYLAK. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2018.

⁵² UHLÍŘ, Dušan. *Černý den na Bílé hoře: 8. listopad 1620*. Brno: Ave, 1998.

⁵³ SKÁLOVÁ, Eva. *Rozvadov: Porevoluční proměna příhraniční obce očima jejích obyvatel*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Pracoviště Orální historie – soudobých dějin. Vedoucí práce Cassi Pelikán, Hana.

2 Průběh válečných událostí a samotných bitev (Rakovník; Rozvadov; Třebel)

2.1 Rakovník

2.1.1 Úvod

Během dvou hodin 8. listopadu dosáhl Maxmilián I. Bavorský vítězství nad stavovskou armádou v bitvě na Bílé hoře, kterým ukončil faktickou existenci stavovského povstání. Pražští měšťané otevřou brány Prahy a ve snaze nepřijít o majetek pleněním spolupracují s vítězi.

Fridrich Falcký mizí ze „svého“ království, Jan Jiří Krnovský s armádou ve Slezsku není schopen zastavit obsazení Lužice Sasy a podpora stavům v podobě několika tisíc jezdců od Gábora Bethlena se po zjištění výsledku bitvy otočí zpět domů. Přitom ještě pár dní zpátky, pokud by nedostal Buquoy konvoj potravin, se nad katolickými vojsky vznášela existenční hrozba. Bitevní pole u Rakovníka však, až na několik stovek padlých, zůstalo opuštěné i přes skutečnost, že se jednalo o poslední důstojné vystoupení stavovské armády a její šanci zabránit katastrofě v podobě Bílé hory.

2.1.2 Bitva u Rakovníka

Ani jedna armáda, která přicházela k Rakovníku, nebyla v nejlepším stavu.⁵⁸ Habsburskou stranu trápil hlad, nemoci, potíže se zásobováním a selské vzbouřenecké tlupy, které napadaly zásobování Maxmiliánovy armády v revanši za nucené kontribuce a násilný průchod krajinou. Rakovník v tu dobu chránily pozdně středověké hradby s čtyřmi branami a příkopem. Na jihu přirozenou ochranu poskytoval městu bažinatý terén a Rakovnický potok, který propojoval ještě několik rybníků u hradeb. Na severu Rakovníku vystupuje hřeben Bendovka, kryjící město od východu k západu. Na západě konec hřebenu již tehdy přecházel v hustý lesní porost ideální k umístění obranných jednotek.

---

⁵⁸ BLAŽKOVÁ, Kateřina, Pavel HRNČIŘÍK, Jiří ROUB, et al. *Bitva u Rakovníka 1620: sborník příspěvků*; ČEPIČKA, Ladislav, *Bitva u Rakovníka 1620 pohledem vojenského historika*; Druhé vydání. Rakovník: Muzeum T.G.M., 2020. Str. 117

Den po dni

Úterý 27. října

Celý hřeben tak stavovská armáda obsadila, rozložila se pod ním a mezi Rakovníkem. Následně se začala připravovat k obraně. Anhalt mimo vykopání opevnění vyslal na západ od města na Šibeniční vrch část své jízdy. Ligistické vojsko, dorazivši do prostoru 27. října v brzkém odpoledni, zaútočilo svým předvojem na Šibeniční vrch a k pozdnímu odpoledni stavovské oddíly zahnilo. Vrch byl následně obsazen pěchotou a dvěma děly⁵⁹. Celá akce doložila horkokrevnost bavorského knížete, který ani nepočkal na druhou část své armády. Maxmiliánovo vojsko se utábořilo v Hostokryjích a Senomatech⁶⁰.

Středa 28. října

Královská jízda, kterou doplnili Uhři Gábora Bethelena, se střetávala s ligistickou jízdou, posílenou o polské kozáky, v oblasti pod Šibeničním vrchem a městem podél Zmolinského potoka. Tyto zteče zaplatily obě strany cennými životy. Na habsburské straně panovalo rozčarování, když Tilly obvinil pomalu přicházejícího Buquoye z liknavosti. Do bojů zasáhlo ten den neapolské tercio Carla Spinelliho.

Čtvrtek 29. října

Maxmilián hodlal tento den zaútočit na Anhaltovy pozice ze západu. Nicméně celý den opanovala bojiště hustá mlha, a tak Tilly připravoval útok na další den. Los totiž určil, že ligisté útočí první⁶¹.

Pátek 30. října

První útok vedla ligistická armáda v Rakovníckém lese, kam dorazila od Senomat. Protivníkem jí bylo 500 královských mušketýrů podporovaných několika oddíly jízdy. Klíčovou roli sehrálo výše zmíněné neapolské tercio za podpory ligistické jízdy plukovníka Kratze ze Scharfensteinu. Ligisté vypudili královské vojáky z lesa, a dokonce ukořistili prapor velitele české armády, Kristiána z Anhaltu. Buquoyova

---

⁵⁹ Tamtéž Str. 15

⁶⁰ ŠÁMAL, Zdeněk. *Bojiště u Rakovníka 1620 (Příspěvek k problematice detektorové prospekce raně novověkých bojišť)*. 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro archeologii. Vedoucí práce Matoušek, Václav. Str. 34

⁶¹ Tamtéž str. 35

armáda přišla k bojišti se zpožděním ze severního konce Olešanských lesů a vytlačila královské jednotky z Olešanských lesů úplně. Během bojů měl být zničen středověký dvůr Kokrdov. Obě prohabsburské armády se rozložily mezi Olešnou a Rakovnickým lesem a začaly budovat vlastní opevnění. Ligistům docházel čas k zasazení rozhodujícího úderu, narůstal hlad mezi vojáky, množily se incidenty s rebelujícími sedláky a zima se blížila.

Sobota 31. října

Situace zůstávala neměnná a obě strany si toho byly dobře vědomé. Ligisté začali zvažovat a připravovat odchod od Rakovníka kvůli hrozící katastrofě s zásobovací situací. Maxmilián s Buquoyem rozhodli ukončit větší akce a podnikat jen zteče jednotlivých jednotek pro zaměstnání stavovské armády. Obě armády byly ve vzájemné blízkosti, vojáci se častovali urážkami, probíhala dělostřelecká palba, kvůli které v blízkosti Maxmiliána Bavorského přišel o nohy a život Marek Filip Fugger⁶².

Neděle 1. listopadu

Císařsko-ligistické vojsko svojí pěchotou podniklo nečekaný útok na kostel sv. Jiljí, který drželo několik stovek královských mušketýrů. Dobytí se opět účastnilo neapolské tercio a německá jízda. Po urputném boji byla většina královských v zajetí, či mrtvá, zbytek vojáků tak ustoupil k městu.⁶³ Kostel byl zdecimován a proměněn na dělostřeleckou baterii, ze které mohli císařští a ligisté odstřelovat město⁶⁴.

Pondělí a úterý 2. listopadu - 3. listopadu

Bojiště opanovala hustá mlha, prohlubovala se tak úroveň opevnění, podnikaly se jednotlivé šarvátky, jinak se zásadní události staly mimo bitevní pole. Císařští vyhlíželi příchod posil a konvoje s potravinami od wüzburgského a bamberského biskupa Jana Gottfrieda z Aschhausenu. Císařští vyslali na ochranu proviantu posily

---

⁶² Tamtéž str. 36

⁶³ Ani královská jízda, ani pěchota nepřišla svým druhům na pomoc, asi se bály případné řetězové reakce a posil ze strany ligistů.

⁶⁴ BLAŽKOVÁ, Kateřina, Pavel HRNČIŘÍK, Jiří ROUB, et al. *Bitva u Rakovníka 1620: sborník příspěvků*; ČEPIČKA, Ladislav, *Bitva u Rakovníka 1620 pohledem vojenského historika*; Druhé vydání. Rakovník: Muzeum T.G.M., 2020. Str. 15

o síle 4000 mužů,⁶⁵ zatímco královští vyslali do útoku 4000 Uhrů. U Křivoklátského lesa se tak strhla bitka. I přes počáteční úspěch Uhrů však dokázal sbor konvoje útok odrazit. 3. listopadu večer tak císařští dostali životu důležité zásoby a nabyli znovu bojeschopnosti.

Středa 4. listopadu

Dorazily posily od zmíněného biskupa, nicméně spojené armády začaly vyklízet svoje pozice a připravovat se k přesunu. I tak Buquoy vyslal 1500 mušketýrů k útoku na severní úpatí Bendovky. Útok byl údajně odražen jen díky tomu, že královští vypustili rybník, který se následně rozlil proti směru útoku. Dodnes není jasné, který z rybníků byl takto použit. Tento den byl zraněn sám Buquoy při pochůzce, prostřelením stehna v místech nanejvýš choulostivých, avšak hrabě přežil bez většího zranění a podle historiky to ještě žertovně okomentoval ⁶⁶.

Čtvrtek 5. listopadu

Snad Buquoyovo zranění zapříčinilo, že obě spojené armády kolem poledne opustily bojiště přes Olešnou a Lišany k Novému Strašecí se záměrem dorazit co nejdříve do Prahy. Pluk Albrechta z Valdštejna provedl diverzní odchod k Lounům, aby skryl záměr Maxmiliána. U Rakovníka tak zůstalo jen na 200 mužů ze spojených armád, aby poutali pozornost Anhalts. Tomu však zvědové přinesli informace o celém dění a nahlásili pohyb severovýchodně od Lišan na Prahu. Ligisté pochodovali nalevo, císařští napravo. Thurn se tak se svým pěším plukem pustil k pochodu bez odpočinku, aby císařské předešel.

Pátek 6. listopadu

Ráno Anhalt vyrazil s celým vojskem skrze Křivoklátské lesy na Zbečno a Unhošť, aby předešel spojené armády. Následoval dramatický a vyčerpávající závod o čas. Stavovskému vojsku se podařilo nepozorovaně projít až k Unhošti, kde 7. listopadu zapálilo táborové ohně, jen aby zmátlo císařské špehy. Tak se jim podařilo

---

⁶⁵ Tamtéž Str. 117

⁶⁶ V SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel. *Historie česká: od děfenestrace k Bílé Hoře*. Praha: Svoboda, 1984. Str. 354 „...objížděje soldaty své, dostal rány nebezpečné z mušketu skrze stebno oboje, až mu kulka o žalud ondu přirozeného zavádila“. Hrabě to údajně komentoval: „že člověk nejčastěji tím bývá raněn, čím břeší“.

stáhnout náskok půl dne a dorazit k Bílé hoře sice první, nicméně s naprosto vyčerpanými oddíly, které zdolaly okolo 70 km za dva dny a to skrze Křivoklátské lesy, aniž by byla vyřešena otázka žoldu.

2.1.3 Epilog bitvy u Rakovníka

Kraj v okolí Rakovníka neutrpěl nijak zvlášť velkou újmu. Město bylo opěrným bodem „domácí“ straně a samotné bitvy zůstalo ušetřeno následným odchodem obou vojsk. Během dvou hodin 8. listopadu dosáhne Maxmilián vítězství nad stavovskou armádou, kterým ukončí faktickou existenci stavovského povstání. Přitom ještě pár dní zpátky, pokud by nedostal konvoj potravin, psaly by se dějiny jinak.

2.2 Rozvadov

2.2.1 Úvod

Po porážce hlavní stavovské armády u Prahy zbyl bojeschopný a v přímém kontaktu s králem Fridrichem jen sbor Petra Ernsta II., hraběte z Mansfeldu, situovaný v Plzni. Toto uskupení, čítající do 5 tisíc mužů, si bylo pod vedením svého velitele dobře vědomo blížící se přesily nepřátel, a tak se v prosinci 1620 Mansfeld rozhodl ustoupit do prostoru Tachova, odkud měl v plánu mařit podmanění českého území císařskou stranou a shromažďoval zde síly opíraje se o Horní Falc.⁶⁷ Vytlačit a porazit Mansfelda měl za úkol vojevůdce v habsburských službách - Jan t'Serclaese de Tilly, který má v půlce roku 1621 přibližně 20000 mužů, proti Mansfeldovým 14000.

2.2.2 Bitva u Rozvadova

Oficiálně můžeme za počátek bitevních událostí považovat 14. července 1621, kdy se Mansfeld se značnou částí své armády, rozhodl zaútočit na přicházející Tillyho armádu. Udeřil na logistické jednotky u obce Hošťka, odkud úspěšně vypudil tamní posádku tvořenou hlavně jízdou. Poté Mansfeld obrátil směr útoku na vesnici Svatou Kateřinu, kde se nacházelo na 1500 mužů, převážně mušketýrů. I zde královská

---

⁶⁷ Mansfelda ve své knize jmenovitě vyzdvihuje do role jednoho z mála schopných stavovských vojevůdců: UHLÍŘ, Dušan. *Černý den na Bílé hoře: 8. listopad 1620*. Brno: Ave, 1998.

armáda slavila úspěch a donutila posádku Svaté Kateřiny k chaotickému ústupu. Ztráty ligistů za ten den dosáhly několika stovek, zatímco Mansfeld ukořistil zásoby, dobytek, a dokonce i pár praporů.

16. července se v důsledku přepadu z 14. července nechal Tilly, s hlavní stanem již v okolí Rozvadova, vyprovokovat k útoku na hlavní pozice protivníka. Na ligistické straně bylo soustředěno 15 000 mužů, jejichž předvoj časně z rána zaútočil podél zemské cesty a na Střebelský vrch.⁶⁹ Všechny podniknuté útoky dokázala Mansfeldova armáda odrazit, až došlo na jejich protiútok. V místech severovýchodně od Střebelského vrchu se tak strhla bitva, které se účastnila jádra obou armád. Boje trvaly celý den, až se ligistické vojsko rozhodlo ustoupit zpět k Rozvadovu a Mansfeld je dál nepronásledoval. Na místě, které se dodnes jmenuje Krvavé pole, tak zůstalo několik stovek padlých z obou stran, nicméně ligisté ten den utrpěli ztráty větší.

Po tomto střetu nastal klid přerušovaný jen šarvátkami, dokonce došlo k příměří ve dnech 19.-25. července, kdy se obě strany snažily posílit výzbroj a doplnit svoje stavy. Až 1. srpna došlo k prolomení statusu quo, a to ze strany česko-falcké armády, která se v menším počtu pokusila zaútočit na Tillyho pozice. Tento útok byl odražen, ani jedna ze stran neutrpěla ztráty přesahující 100 mužů. Podobný pokus, opět ze strany královské armády, proběhl 8. srpna se stejným výsledkem. Obě strany pak pokračovaly v budování dělostřelecké převahy, obtíže jim přinášely nemoci, které se rozšířily v obou zneprátených táborech.⁷⁰

Ve zbylých srpnových dnech se postupně stupňovalo ostřelování obou stran, budování nových a nových předsunutých palebných pozic na lepších místech. Za této situace získali převahu ligisté, kteří měli větší palebnou sílu, a intenzivně tak tlačili na Mansfeldovu armádu. Pod tlakem této skutečnosti se vrchní velitel česko-falcké armády pokusil vychýlit rovnováhu sil na svou stranu. 28. a 29. srpna podnikl s několika tisíci svých mužů útočné akce na předsunuté baterie ligistů. Ani noční přepad, ani pokus o zapálení lesa u Tillyho pozic však neskončil výrazným úspěchem,

---

⁶⁹ Tamtéž Str. 25

⁷⁰ Tamtéž Str. 29

avšak ligisté se pod hrozbou dalšího podobného ohrožení částečně stáhli nazpět, blíže k Rozvadovu. Přelom srpna a září znamenal pro Mansfelda úlevu v podobě příchodu dalších děl a následné vyrovnání sil na bojišti.

Patovou situaci se Tilly pokusil 11. září zlomit útokem z druhé strany na město Pfreimd, nicméně Mansfeld si byl vědom možného rizika, a tak už 10. září nechal zajistit další zásobovací přechody přes řeku Nábu. 15. září jeho jednotky znovudobily Pfreimd z ligistických rukou.

Tillyho manévr byl předzvěstí útoku, který už Mansfeld nemohl odrazit. Z možné svízelné situace ho zachránila jen jeho včasná reakce a následný ústup. 12. září započala vojska Maxmiliána Bavorského útok do Horní Falce a 16. září začala obléhat významné hornofalcké město Cham. Ve světle těchto událostí opustil 20. září Mansfeld bojiště u Rozvadova-Waidhausu, uzavřel dočasné příměří s ligisty a předal Tillymu své pozice.

2.2.3 Epilog bitvy u Rozvadova

Odchod Mansfelda od Rozvadova-Waidhausu znamenalo faktické odevzdání Horní Falce do rukou Maxmiliána Bavorského a přesun armády Fridricha Falckého na bojiště do Dolní Falce, kde měl ulevit obléhání držav Fridricha Falckého španělskými vojsky Habsburků. Mansfeld předal komplexní systém opevnění Tillymu a kraji, který byl po několik měsíců okupován vojsky, se dostalo úlevy.

Fakticky tak skončila bitva o český prostor, císařská strana vyhrála a veškerí spojenci a podporovatelé krále Fridricha se definitivně ocitli na potápějící se lodi. V českém království tak mohla dalšího roku naplno započít rekatolizace a změna, jelikož se válka přesunula na několik dalších let do prostoru Sváté říše římské. S trochou nadsázky tak můžeme říct, že tento moment byl začátek konce první fáze 30leté války.

2.3 Třebel

2.3.1 Úvod

13. srpna se švédská armáda pod vedením C. G. Wrangela dostaví do města Planá a s několikadenním zpožděním dorazí od východně ležícího Stříbra 18. srpna k Třebeli armáda císařská, vedená P. Melanderem von Holzappel. Obě armády se rozloží a opevní, každá na jedné straně, podél údolí Kosího potoka pod hradem Třebel. Ani jedna strana nechce bezmyšlenkovitě útočit v terénu, který favorizuje obranu.

Probíhá tak poziční boj, který vyvrcholí bitvou u Třebele 22. srpna 1647 s nerozhodným výsledkem. I přesto jsou události bojů u Třebele hodnoceny jako taktické vítězství pro císařskou stranu, která zde zadržela Švédy, již byli donuceni následně ustoupit. A i když se několik dní poté podaří královské armádě císařskou u Teplé porazit, je bitva u Třebele součástí tažení, které Peter Englund ve svých *Nepokojných létech* hodnotí jako „jednu z největších katastrof švédské armády v třicetileté válce“.⁷¹ Pro český pobělohorský exil tak neúspěšné tažení znamenalo, že švédský tlak při vyjednávání míru na návrat k poměrům před rokem 1618, nebude mít dostatečné ospravedlnění.

2.3.2 Bitva u Třebele 22. 8. 1647

13. srpna 1647 se do okolí Plané dostavili Švédi, 18. srpna pak dorazili k Třebeli císařští, vypudili posádku hradu, který odstřelovali a dobyli a obě armády začaly proti sobě přes Kosí potok budovat obranná postavení.

Několik dní tak probíhaly menší šarvátky, střety a ostřelování jedné strany druhou. Až 21. srpna se císařská strana dozvěděla od špehů, že Švédi následující den plánují vyrazit mimo tábor sehnat docházející zásoby. Císařská strana se tedy rozhodla připravit útok na druhý den, čehož se měla účastnit většina jízdy (cca 9000 jezdců), podpořená několika oddíly pěchoty.

---

⁷¹ ENGLUND, Peter. *Nepokojná léta: historie třicetileté války*. Přeložil Luděk MANDAUS. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Str. 482

Plán byl následující: před úsvitem měla k útoku vyčleněná část císařské armády sestoupit do údolí Kosího potoka a schovat se v porostu v údolí, vyčkat na střídání stráží před švédským táborem a následně zaútočit. Císařští byli rozděleni do tří skupin: levé křídlo (de Werth), které mělo útok začít, střed (Melander) a pravé křídlo (Montecuccoli), které mělo Švédy obejít a napadnout z boku. Útok byl naplánovaný na první hodinu po poledni. Tou dobou už bylo evidentní, že úspěch akce může být pouze limitovaný.⁷⁴ Ve švédském táboře zpozorovali změny v táboře císařských, a tak při výměně stráží ponechali starou hlídku stále na místě a celý tábor byl uveden do pohotovosti. Zároveň se pravému křídlu útočících nepodařilo sestoupit do údolí kvůli pro koně neschůdnému terénu.

I tak byl rychlý útok císařských zprvu úspěšný, nejdříve zaútočilo de Werthovo a následně Melanderovo uskupení. Generál Wrangel musel osobně zastavovat švédské vojáky a znovu je formovat. Bitva probíhala necelé dvě hodiny. Švédům se podařilo zabránit útočníkům proniknout do tábora a nedlouho poté, co se jim podařilo konsolidovat, nařídili velitelé habsburské armády útok zastavit a ustoupit do lesů. Švédské jednotky pronásledovaly nepřítele k lesu, dál se ale neodvážily, jelikož zde byli rozmístění císařští mušketýři. Odhady na ztráty se liší, větší měla utrpět královská armáda, nicméně se pravděpodobně jedná na obou stranách o několik stovek, celkově maximálně jednotky tisíců padlých.⁷⁵

2.3.3 Epilog bitvy u Třebele

Další dva týdny od události 22. srpna nastal relativní klid, který kromě menších šarvátek narušil jen husarský kousek císařské jízdy 27. srpna, kdy se jí podařilo odehnat na 300 pasoucích se koní protistrany. Obě armády již měly problémy se zásobami a vyčkávaly na posily. Wrangel a jeho armáda zde již nemohla dále marnit drahocenný čas. 5. srpna tak měla odejít a zapálit svůj tábor, pročež toho dne odpoledne měla v reakci odejít i armáda císařská. Historik Senft tvrdí, že první odešli císařští a až 6. srpna Švédi. Bitva je hodnocena jako vítězství habsburské strany, jelikož

---

⁷⁴ MATOUŠEK, Václav, Tomáš JANATA, Jan CHLÍBEC, Roman URBANI a Růžena ZIMOVÁ. Třebel 1647: a battlefield of the Thirty Years' War from the perspective of history, archeology, art-history, geoinformatics, and ethnology. Praha: Agentura Krigl, 2017. Str. 100

⁷⁵ Tamtéž

se jí podařilo zastavit a opotřebovat armádu nepřítele. Během následujících dnů se obě armády vydaly na sever a střetly u Teplé, kde naopak zvítězila královská armáda.

Okolí bitvy a obou táborů zůstalo zdevastované. Několikatýdenní pobyt dvou velkých armád a samotná stavba velkých táborů znamenaly zničení několika obcí (Týnec, Vysoké Sedliště), úbytek obyvatelstva, tedy zpustnutí dalších obcí a náročnou dekonstrukci pozůstatků opevnění obou táborů. Jelikož se jednalo o kraj tranzitní, tak na konci války znamenala taková událost značnou ránu a jeho regenerace zabrala i desítky let. Pláním na východ od Plané se od té doby říkálo Krvavá pole (*Blutacker*).⁷⁶

Hrad Třebel byl z nařízení 9. února 1648 na příkaz Ferdinanda III. zničen, aby se již nemohl stát opěrným bodem pro další možné vetřelce západočeského prostoru.⁷⁷ Na troskách hradu tak byla zbudována dodnes stojící velká barokní sýpka a hájovna, ve zdi bývalé hájovny jsou vsazené 4 dělové koule. V přesahu – bitva u Třebele tak jen oddálila v souvislosti se švédským tažením mír, který již visel ve vzduchu.

---

⁷⁶ MATOUŠEK, Václav. *Třebel: obraz krajiny s bitvou*. Praha: Academia, 2006. Str 174

⁷⁷ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl 13. Plzeňsko a Loketsko*. Praha: Argo, 1998. Str. 134

3 Podoba bitevního pole

3.1 Rakovník

3.1.1 Vymezení bojiště a jeho přírodní podmínky

Bojiště u Rakovníka z podzimu 1620 dnes badatelé a historici usadili na katastrální území tří obcí: Senomaty (157 ha), Olešná (1089 ha) a Rakovník (16 289 ha). Všechny tři územní jednotky jsou součástí okresu Rakovník, nejzápadnějšího okresu Středočeského kraje, s pro něj typickým vlnitým terénem a pahorkatinami. Boje i s táborovým zázemím zasáhly u Rakovníka předpokládanou celkovou plochu o 20 000 ha, na jihovýchodě vymezené Rakovníkem, na jihozápadě a severozápadě vymezené obcemi Senomaty a Olešná (viz obr. Příloha).

Území je zvlněné a jedná se o přechodovou oblast mezi Plaskou pahorkatinou z jihu a pahorkatinou Džbán ze severu, ležící v nadmořské výšce 350 až 400 m n. m. s mírným klimatem. Sousední oblasti Rakovnické kotliny (sever Džbán, Jesenicko na západě, Křivoklátsko na východě až jihu) jsou vyšší (rozdíl je okolo 100 m n. m.) a více zalesněné. Kotlina je již odedávna osídlená a intenzivně zemědělsky využívána. Horniny, které jsou součástí podkladu hranic kotliny, jsou málo odolné a podléhají denudaci a erozi snadněji než horniny v sousedství.⁷⁸

Nejnižší místo kotliny leží v nivě Rakovnického potoka na soutoku s Lišanským potokem ve výšce 310 m n. m., jinde široce otevřená údolí s bohatou florou stromů podél Rakovnického potoka a jeho přítoků nabírají výšky v průměru 330 – 400 m n. m., plynule stoupající na severozápadě nad 400 m. Nejvyšším bodem vytyčené oblasti je Blatina (407 m n. m.), ten však prameny nezmiňují v souvislosti s bitvou, a druhým je Šibeník (406 m n. m.), který naopak spojený s bitvou byl a nachází se na něm jeden terénní pozůstatek z bitvy. Další terénní pozůstatky se nacházejí v Olešanských lesích.

---

⁷⁸ NEUHÄSLOVÁ, Z. a kol. *Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky*. Praha, Academia, 2001.

Zachované terénní objekty z období bitvy

Výška některých pozůstatků je až 2 m, průměrně však méně než 1 m, bývalé příkopy jsou čitelné minimálně. Vizuální povrchový a letecký průzkum trval do května 2010 a zaznamenal 9 objektů, ze kterých se dva nedají s jistotou přiřadit bitevním událostem (jedná se o obloukový val a val s příkopem). Nejvíce zachovalých terénních pozůstatků je k nalezení v Olešanských lesích, kde je pět hůře viditelných redanů, jeden obloukový val a pomalu nepřehlédnutelná čtvercová reduta na Kokrdech. Značná část reliktnů byla zaznamenána J. Rennerem v 1. polovině 20. století. Na vrchu Šibeníku u Senomat je dělostřelecké obdélné postavení, které také patří k těm lepším terénním reliktnům. Těžce interpretovatelný je val u kostela sv. Jiljí, který je druhotně využíván jako skládka odpadu. Do našeho povědomí ho ale zařadil J. Renner, který val roku 1912 jednoznačně řadil k obranným prvkům stavovské armády.⁷⁹

3.1.2 Proměny krajiny bitvy po současnost na základu topografických pramenů

Ze starších obrazových pramenů se dá vyčíst vývoj, i když nejasný, území vytyčeného jako bitevní pole.⁸¹ Ve starších topografických pramenech je naznačeno, že ještě nebylo mezi Olešnou a Rakovníkem husté zalesnění. nicméně je nutné tyto prameny brát s rezervou, vodní tok od Olešné je na mapách značně nadsazený, a to není jediná nesrovnalost.⁸² Již existující Olešanské lesy mezi Rakovníkem a Olešnou tak pravděpodobně vznikly na popud Tereziánských patentů, které se týkají zalesňování.

Na císařských povinných otiscích stabilního katastru z roku 1841 již vyčteme více informací. Rozličná a velká orná plocha v okolí Rakovníka, u kterého sledujeme jeho růst podél příjezdových cest, narušuje až na severu poblíž domnělého Kokrdoovského dvorce lehké zalesnění u vody, které pak přechází v soustavné pásmo nekonkrétního hustého lesa až k Olešné.

---

⁷⁹ Nadcházející výčet pozůstatků je převzat z: MATOUŠEK, Václav, SÝKORA, Milan. *Válečné události 17.-19. století z interdisciplinární perspektivy*. Praha: Togga, 2018. 1. vydání. Str. 45

⁸¹ Čerpaných z Geoprohlížeče zeměměřického úřadu, nejstarší ze Sbírků I. – map a plánů vydaných do roku 1850

⁸² Například viditelné na adresách: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=sbirka1&idrastru=I-1-086>; <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=sbirka1&idrastru=I-1-165>

V katastrálních mapách Evidenční 1 datovaných do období 1876-1931 je již jasně patrné, že se město rozšiřuje do všech světových stran, s největší intenzitou na jih. To je z části zřejmě způsobeno železnicí⁸³ a nádražím, které jsou situované na jižní straně Rakovnického potoka. Na mapách sledujeme zvýšenou parcelaci pozemků a lehký úbytek lesní plochy.

Mapy Topografické sekce 1 třetího vojenského mapování s neurčitým datováním 1872-1953 naznačují možné nezalesnění přibližně v oblastech nálezu terénních pozůstatků na území dnešních Olešanských lesů. Topografické mapy systému S-1952 z let 1953-1954 dokládají ustavení Olešanských lesů do jejich dnešních hranic. Olešná se lehce zvětšila, neohrozilo to však podobu lesa na severní straně. Město se již plně rozšířilo na jih od potoka, kde vznikla oblast průmyslového a logistického charakteru. Na západní a východní straně se město rozrostlo o obytné čtvrti. Z let 1967 a 1969 je mapa bez větších změn ve vztahu ke sledovanému bitevnímu poli.

Na mapách z následujících let do dnešních dnů se jedná již o kosmetické změny a minimální rozšíření Olešanských lesů na jihozápadní straně. Velkou část bitevního pole na jižní a jihovýchodní straně pokrývá rozšířené město Rakovník (zastavěná plocha představuje až čtvrtinu bitevního pole), které neumožňuje využití lokality pro archeologický výzkum a značně znemožnilo dochování terénních pozůstatků z bitvy. Pokrývá tak prakticky celý prostor ležení stavovské armády.

Zbývající část území je pokryto lesy, případně dlouhodobě obdělávanou plochou, vše protínají četné komunikace. Nejvýznamnější je silnice II. třídy číslo 227 spojující Kněževes a Rakovník, na kterou se na jihozápadním okraji Rakovníka napojuje silnice II. třídy číslo 228 ze Senomat, ještě zbývá neoznačená silnice II: třídy z Rakovníka na severozápad do Olešné. Tyto komunikace kopírují cesty na zmíněných mapách.

---

⁸³ Železnice je na daných mapách již zaznamenána, což ohraničuje jejich dataci rokem 1876, nicméně je zde patrné již mnoho budov, a tak mapa reflektuje Rakovník z pozdější časové epochy.

Střední a jižní část území bojiště je dnes protnuta železničními dráhami Chomutovská č. 161 a Senomatská č. 126.

Na katastrálních mapách je možné sledovat sjednocování územních parcel v průběhu 50., 60. a místy až 70. let. Ze sledování zmíněných map je tak patrné, že hranice lesních prostorů pokrývající bitevní pole se během staletí měnily, lesy střídaly pole, louky a opačně⁸⁴.

3.1.3 Zásahy do současné podoby lokality v 20. a 21. století

Prvním velkým zásahem do Olešanských lesů a lokality s terénními pozůstatky bylo táboření jednotek Rudé armády v prvních dnech po skončení 2. světové války. Svědectví Jana Rennera ze soboty 30. června popisuje rozsáhlé kácení, stavby vojenských srubů a nešetrné chování vojáků, kteří měli k dispozici i těžší techniku.⁸⁵ Oblast tak byla již tehdy kontaminována množstvím kovového odpadu v půdě znesnadňující archeologický výzkum.⁸⁶

Větší podíl na kovovém odpadu však mají na svědomí domácí ozbrojené složky. Centrální území vytyčeného území bitevního pole v katastrálním území Rakovníka využívala místní posádka armády. Ta byla přítomná v okolí již roku 1931, konkrétně zde působil 301. pluk těžkého dělostřelectva čs. armády. V období protektorátu vystřídán 2. praporem vládního vojska. Území bylo pro samotný výcvik využito až po skončení války, kdy zde sídlil „*Dělostřelecký oddíl 303 ze sestavy 3. dělostřelecké brigády, později reorganizovaný na Dělostřelecký oddíl 301. V roce 1958 jej v kasárnách a na přilehlém cvičišti vystřídali vojáci a technika 2. Kyjevského – Bělocerkevského tankového pluku. Po opakovaných a ekologicky nešetrných manévrech vojáků lidové armády vybavených těžkou technikou zůstalo zejména v severozápadní části předpokládaného bojiště v Rakovnickém lese značné množství kovového odpadu různého druhu. Ještě více plochu lokality poznamenaly četné pozůstatky zemních okopů pro vojáky i obrněnou vozbu a další mobilní techniku.*

---

⁸⁴ Viz obr. příloha 1.

⁸⁵ RENNER, JAN. *Kronika. Strojopis. 1945. Archiv Muzea T. G. M. Rakovník.*

⁸⁶ ŠÁMAL, Zdeněk. *Bojiště u Rakovníka 1620 (Příspěvek k problematice detektorové prospekce raně novověkých bojišť).* 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro archeologii. Vedoucí práce Matoušek, Václav. Str.43

Rozsáhlé ženijní práce spojené s hloubením postavení bojové techniky nevratně poznamenaly terén a prakticky znemožnily jakýkoli archeologický výzkum týkající se aktivit časově spadajících před druhou polovinu 20. století⁸⁷.

Dalším velkým zásahem do terénních pozůstatků je působení amatérských hledačů a kopačů s detektory kovu⁸⁸, kteří hlavně v průběhu 90. let vyloženě rabovali bitevní pole. Bez řádné osvěty a s čistě osobní motivací se obohatit skončila pravděpodobně valná většina možných cenných nálezů v rukou soukromníků a na trzích s historickým zbožím. Valná část nálezů, které nemají na první pohled cenovou hodnotu, jako jsou železné či keramické úlomky, je nenávratně ztracena. V posledních letech se však situace a vztahy mezi amatérskými hledači a muzeem značně zlepšily, výpovědní hodnota bitevního pole je však již značně redukována.

Archeolog Jiří Waldhauser dokonce tvrdí, že čtyřúhelníkový val a redutu Kokrdov těžce poškodila bývalá rakovnická pískovna.⁸⁹ Zalesněné části bojiště jsou dnes z valné části spravovány firmou Městské lesy Rakovník spol. s r.o., která v minulých desetiletích prováděla masovou těžbu dřeva a likvidaci zbytků kořenových systémů, přičemž oblast znovu zalesňuje. Již nalezeným terénním pozůstatkům se těžba vyhýbá a podle plánů z roku 2010 se jim ještě 50 let vyhýbat bude. Nový plán má vzniknout k 1.1. 2023⁹⁰ a lesnická činnost se má zcela vyhnout sledovaným objektům, pokud nebude nutná nahodilá těžba (vítr, sucho). Těžba s těžkou technikou znamená značné riziko i pro objekty s památkovou ochranou.

Nicméně památková ochrana, kterou zdejší památky ve většině nemají, není v lesním prostoru garancí prezervace památky, pouze blíže upřesňuje, jak majitel či správce za případné zničení odpovídá.⁹¹

---

⁸⁷ Tamtéž

⁸⁸ WALDHAUSER, Jiří. *Kokrdov. Výzkum čtyřúhelníkových valů ve středních Čechách*. Rakovník, Rabasova galerie, 1997 Str. 23

⁸⁹ Tamtéž Str. 1

⁹⁰ Vyjádření ředitele Městských lesů Rakovník spol. s r.o. J. Lengyela v emailové komunikaci s Markem Havlíkem ze dne 3.1.2022

⁹¹ ŠÁMAL, Zdeněk. *Bojiště u Rakovníka 1620 (Příspěvek k problematice detektorové prospekce raně novověkých bojišť)*. 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro archeologii. Vedoucí práce Matoušek, Václav. Str.44

3.2 Rozvadov

3.2.1 Vymezení bojiště a jeho přírodní podmínky

Bitevní pole je vymezeno na obou stranách česko-německé hranice, kdy na české straně je hlavním (východním) českým bodem obec Rozvadov a (západním) německým obec Waidhaus. Na severu je vymezeno vrcholem Waidhauser Sulzberg a na jižní straně protíná hranici bitevního pole dálnice. Bitevní pole má rozlohu cca 16000 ha.

Oblast je přibližně v 1/3 dělena Hraničním potokem na jihozápadní a severovýchodní část. Přírodní dominantou jihozápadní části, kterou kontrolovalo Mansfeldovo vojsko, je severní vrch Waidhauser Sulzberg (640 m n. m.), nejnižším bodem je naopak zmíněný Hraniční potok (510-520 m n. m.) a na jižní straně této části se nachází Střebelské vrchy. Tento pás tří vrcholů za potokem sloužil s jejím nejvyšším prostředním vrchem (567 m n. m.) jako Mansfeldova předsunutá pozice. Na severovýchodní straně se nacházela Tillyho armáda, která se opírala o dva vrcholové body před Rozvadovem, a to Březový vrch (624 m n. m.) a Nad Rašelinami (575 m n. m.). Celé území se pak postupně svažovalo do nivy Hraničního potoka.

Oblast je částí Českého lesa (ve větší míře se nachází právě v německém Bavorsku), která jako Českoleská oblast spadá do Šumavské subprovincie. V případě české strany se tak jedná o hraniční, tranzitní oblast, která byla už od pradávna řídce osídlena a výrazněji zalesněna. Naopak bavorská strana bojiště je dnes z větší části zemědělsky využívána, kdy jen vrchy jako Sulzberg zůstaly pokryty lesem. Lesnaté, jinak členité a hornaté území bylo domovem hutnictví a sklářství, maximálně se věnovalo těžbě přírodního bohatství.

Zachovalé terénní objekty z období bitvy

Terénní pozůstatky a relikty opevnění z období bitvy patří v případě Rozvadovského bojiště k největším, nejzachovalejším a nejpočetnějším minimálně v prostoru naší republiky. Vzhledem k tomu, že často zůstaly nedotčené a „protrpěly“ jen zalesnění, mohu tvrdit, že jsou i relativně bohaté na nálezy. V okolí je dnes zaznamenáno celkem 18 objektů, ze kterých je s bitvou u Rozvadova spojeno 16 (val

č. 5 a 17 pochází z 1. poloviny 18. století). Pozůstatky velkých pevností na české straně, které jsou dnes v krajině dobře viditelné a nezaměnitelně identifikované, se nachází v přímé blízkosti Rozvadova, a to přímo na (nebo v blízkosti) Březovém vrchu (pevnost č.2,4 a val č. 3) a Nad Rašelinami (pevnost č.1). Další skupina dobře dochovaných pevností leží na Střebelském vrchu (pevnost č. 11-13). Na německé straně jsou relikty opevnění koncentrovány k vrchu Waidhauser Sulzberg (pevnost č. 16, 18 a val č. 15).⁹²

3.2.2 Proměny krajiny bitvy po současnost na základě topografických pramenů

Nejstarším „vyobrazením“ rozvadovského bojiště z roku 1621 je nedatovaný leták (vznikl pravděpodobně v rok bitvy, nebo pár let nato) z dílny R. Sadelera, který se snaží podat zprávu o proběhnuvše bojích ve světle dobývání Horní Falce Maxmiliánem Bavorským.⁹⁴ Publikace „*Rozvadov 1621*“ používá pro zdůraznění významu a pravděpodobné zachovalosti povědomí o umístění polních opevnění značný počet map z Bavorského hlavního státního archivu, na kterých jsou často zachyceny původní linie opevnění či největší fortifikační objekty.⁹⁵ Zpravidla se tak jedná o objekty č. 1 a 2, které jsou ještě zobrazeny na mapě 1. vojenského mapování z 60. let 18. století.⁹⁶

Na indikačních skicách je tak zobrazen Rozvadov jako typická obec, jejíž hlavním bodem je ji protínající cesta.⁹⁷ V okolí mimo Rozvadov je také několik samot a jiných usedlostí. Na III. vojenském mapování je obec a okolí v podstatě zakreslena bez výraznějšího vývoje, obec se maximálně lehce rozšiřovala. Změny se dají pozorovat na mapách „Leteckých měřických snímků“⁹⁸, ze kterých vyplývá následující. K roku 1947 je obec obklopená zemědělskou plochou, oproti mapám

⁹² MATOUŠEK, Václav, Pavel HRNČIŘÍK a Zdeněk ŠÁMAL. *Rozvadov 1621: výzkum bojiště třicetileté války*. Přeložil Skyland Václav KOBYLAK. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2018. Str. 65-78

⁹⁴ Rytina „*Abriss Ibr Fürstl. Durchl. In Bayrn und dess Mansfeldischen Legers zu Rosshaupten in Böheim und zu Waidhausen in der Obern Chur Pfaltz etd.*“ Z dílny R. Sadelera, cca 1621, HAK Waidhaus. Německo.

⁹⁵ MATOUŠEK, Václav, Pavel HRNČIŘÍK a Zdeněk ŠÁMAL. *Rozvadov 1621: výzkum bojiště třicetileté války*. Přeložil Skyland Václav KOBYLAK. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2018. Str. 51-63

⁹⁶ List č.153 dostupný na:

http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=ce&map_list=c153

⁹⁷ Dostupné zde: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=PLZ436018380>

⁹⁸ Dostupné na: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

z 19. století velikostně beze změny. Snímky z roku 1968 ukazují značný úbytek staveb a samot v okolí, rozšíření lesní plochy v okolí obce na úkor zemědělské plochy, důsledek přeměny oblasti v hlídaný hraniční přechod. Rokem 1996 je pozorovatelný nárůst zastavěné plochy obce, ale pokračující růst lesní plochy na úkor zemědělské. Vyznačený začátek výstavby dálnice D5 jižně od Rozvadova. Ze snímků z roku 2013 vyplývá méně znatelný, ale další nárůst výstavby v obci, zalesněná plocha zůstává nezměněna. Snímky z roku 2021 ukazují další fáze výstavby v Rozvadově, a tedy rozšíření zastavěné plochy. Lesní plocha v podstatě stále nezměněna.

3.2.3 Zásahy do současné podoby lokality v 20. a 21. století

Citelný zásah do podoby lokality vtiskla druhá světová válka a události s ní spojené. Již ve dvacátých letech Rozvadov postihl dobový trend úbytku obyvatelstva, pravděpodobně v důsledku jeho odchodu do měst. Následně pak musela roku 1938 z obce odejít marginální část československého obyvatelstva (která se zde nacházela jen v počtu 30 obyvatel z celkových 1324, zbylá majorita byla německé národnosti⁹⁹) a jako oblast Sudet byl Rozvadov připojen k Třetí říši.

Oblast byla osvobozena postupujícími americkými jednotkami počátkem května 1945. V prvních měsících a letech po konci války došlo k naprosté výměně původního obyvatelstva v důsledku odsunu obyvatel německé národnosti z českého pohraničí a následovaly osidlovací akce: „*Rozvadov, poslední československá obec před Německem, byl osídlován převážně pracovníky a brigádníky Československého státního statku (dále jen ČSSS), lesními pracovníky a příslušníky Sboru národní bezpečnosti (dále jen SNB). Původně tvořili výraznou část rozvadovských obyvatel také příslušníci Finanční stráže.*”⁷⁰ Ta byla za Protektorátu Čechy a Morava zrušena, v roce 1945 obnovena a v roce 1949 opět zrušena. Někteří její příslušníci byli následně přidruženi k NB.¹⁰⁰ V západočeském prostoru se osídlování účastnili osoby slovenské a maďarské národnosti nebo volynští Češi. K roku 1949

⁹⁹ Ministerstvo vnitra a Československo. *Statistický lexikon obcí v zemi České: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař.: vydán ministerstvem vnitra a Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930.* Praha: Orbis, 1934. Str. 357. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:1bcd0fa0-313a-11eb-9146-005056825209>

¹⁰⁰ SKÁLOVÁ, Eva. *Rozvadov: Porevoluční proměna příhraniční obce očima jejích obyvatel.* Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Pracoviště Orální historie – soudobých dějin. Vedoucí práce Cassi Pelikán, Hana. Str. 21

ta bylo v Rozvadově 271 obyvatel, patrně s prací ve vztahu k hranici či hraniční oblasti.¹⁰¹ Značná část domů tak podlehla demolici při vysídlování nebo i při zřizování hraničního pásma a „výstavby“ železné opony.. Oblast se stala symbolem Pohraniční stráže, ostnatých drátů a pletivových plotů. Jak je naznačeno výše, značnou část obyvatelstva tvořili příslušníci Pohraniční stráže, kteří byli i právně vybaveni na pohyb v tomto hraničním pásmu, normální občané podléhali omezení pohybu mimo určená místa. I přesto byl Rozvadov nejfrekventovanějším hraničním přechodem na západ.

Roku 1989 tak obec díky své poloze měla přímou zkušenost se stříháním železné opony a změnou poměrů. Oblast samotné hranice se začala měnit se zmírněním intenzity střežení hranic v 90. letech a vstupem ČR do schengenského prostoru roku 2007. 13. prosince 1995 začala v květnu schválená výstavba dálničního mostu, který měl propojit českou D5 a německou A6. Most dostavěný roku 1997 tak značně ulevil Rozvadovu, který sice automobilové dopravě a volnějším hranicím vděčil za svůj rozvoj, ovšem za cenu neuctichajícího provozu, zápachu a ruchu.¹⁰² V 90. a nultých letech byla v Rozvadově postavena dvě kasina, pro které je obec známá široko daleko. Posledním vlivem, který ovlivňuje bojiště, je kůrovcová kalamita, která nutí lesní správu pracovat i v těsné blízkosti reliktních polních opevnění.

3.3 Třebel

3.3.1 Vymezení bojiště a jeho přírodní podmínky

Bitevní pole u Třebele z konce léta 1647 je vymezeno¹⁰³ velmi dobře mědirytinami z Theatrum Europaeu. Švédský tábor a „sféra“ zabírají východní část katastru Plané, značné části katastrů obcí Týnec, Vysoké Sedliště, Křínov, Svahy a Zliv. Periferii tvoří katastr obcí Otína, Brodu a Vížky. Císařská oblast tábora zahrnuje patrnou, ne-li celou část katastrů obce Třebel, Olbramov a města Černošín,

---

¹⁰¹ *Seznam obcí v republice Československé, Díl I: Seznam obcí v zemích českých podle správního rozdělení z 1. února 1949.* Praha: St. úřad statist., 1949. s. 44. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a8ffac00-b54f-11e5-8c9e-001018b5eb5c>

¹⁰² SKÁLOVÁ, Eva. *Rozvadov: Porevoluční proměna příhraniční obce očima jejích obyvatel.* Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Pracoviště Orální historie – soudobých dějin. Vedoucí práce Cassi Pelikán, Hana.

¹⁰³ Vycházím zde z práce a vymezení V. Matouška.

dále zasahuje i do katastru obcí Stan, Kořen a Dolní Víška. Bojiště se tak nachází v severovýchodní oblasti okresu Tachov, kterým proniká řeka Mže svým kaňonovitým údolím, které je součástí Plzeňského kraje. Osa bojiště je na severozápadě vymezena Planou u Mariánských Lázní a na jihovýchodě Černošínem. Výsledná plocha bojiště je tak necelých 50 000 ha, kterou přibližně ve dvou třetinách dělí údolí Kosího potoka.

Jedná se o východní okraj Mariánskolázeňského příkopu, které má na svém západě moldanubikum, tvořené vysoce přeměněnými horninami, na východě je ohraničeno tepelsko-barrandienskou oblastí. Oblast je dlouhodobě tektonicky aktivní, a proto se zde nachází přeměněné a dávno vyvřelé horniny. Jinak je oblast třebelského bojiště chudá na drahé kovy či jiné těžitelné materiály a těžbu, i když jihovýchodně leží právě Stříbro, jehož okolí je ložiskem stříbronosných rud. Zkoumané území je tak na severu ohraničeno údolím Kosího potoka, na jihu řekou Mží. Oblast byla spíše vždy tranzitní, důkazy o pravěkém osídlení jsou zde sporé.¹⁰⁴

Nejvyššími body ve vytyčené oblasti jsou vrchol Ve Smrčí (587 m n. m.), jen o metr menší je vrchol Hrotek, stojící na západní straně Kosího potoka, a Vlčí hora (704 m n. m.) na straně východní. Samotný Kosí potok stí v jižní části oblasti do řeky Mže ve 402,5 m n. m. a jeho strmé údolí je bohaté na flóru stromů, mezi kterými se právě ukrývají pozůstatky opevnění z období bitvy.

Zachovalé terénní objekty z období bitvy

Relikty na třebelském bojišti jsou většinou patrné a relativně dobře zachovalé. Při sondážích a odkryvech jsou k nalezení menší rozličné kovové, keramické předměty a jejich úlomky. Letecké snímkování sice pomohlo dokreslit viditelné nalezené objekty, ale nic nového nepřineslo.¹⁰⁵ U obcí Svahy, na vrcholu Hrotku a u obcí Zliv a Řešánov se dochovaly v krajině stále dobře viditelné pozůstatky opevnění z období bitvy a to v podobě reduty, pravděpodobného dělostřeleckého postavení a zbytků rohů švédského tábora. U obcí Otín, Křínov a Olbramov jsou

---

¹⁰⁴ MATOUŠEK, Václav. *Třebel: obraz krajiny s bitvou*. Praha: Academia, 2006. Str. 53-59

¹⁰⁵ Tamtéž Str. 36

dochovány dvě reduty a dělostřelecký val, které jsou oproti výše zmíněným objektům výrazně méně patrné a pro neznalého člověka téměř nezpozorovatelné.¹⁰⁶

3.3.2 Proměny krajiny bitvy po současnost na základě topografických pramen

Hned v úvodu bych rád uvedl zajímavé zjištění, které má pro cíl této práce důležitou výpovědní hodnotu. Ze starších map konce 16. století, které se věnují velkému území, a tedy body a místa na něm vyznačená jsou už významnější, je zpravidla vyznačena Planá a Třebel.¹⁰⁹ S postupem času v mapách význam Třebele, jako hradu a tedy centra, upadá ve prospěch zmiňování Černošína. Je tak nanejvýš pravděpodobné, že zboření hradu Třebel zapříčinilo vytrácení místa jako významného bodu.¹¹⁰ Objevuje se tak s pravidelností až na podrobnějších mapách 19. století.¹¹¹ Dále vzhledem k velikosti sledovaného území v této kapitole shrnu poznatky z map do více obecných formulací.

Indikační skici z roku 1839 ukazují stabilně členité zemědělské pozemky, dále zalesnění v okolí Kosího potoka a naprosto odlesněný západní sektor sledovaného území. Proces zalesňování se zde odehrál hlavně v druhé polovině 19. století a první polovině 20. století, a to právě v nejbližším prostoru na západ a jih od Plané, ve středním pásu území (např. Vížka a Křínov) mají vesnice sklon k uzavření se do kruhu lesního porostu.¹¹² Obdobnou tendenci má i východní část vymezeného území (Olbramov, Stan), skoro beze změny je obec Kořen. Dílčích a minimálních změn v zalesnění oblast doznává po 2. světové válce.¹¹³

---

¹⁰⁶ Nadcházející výčet pozůstatků je převzat z: MATOUŠEK, Václav, Tomáš JANATA, Jan CHLÍBEC, Roman URBANI a Růžena ZIMOVÁ. *Třebel 1647: a battlefield of the Thirty Years' War from the perspective of history, archeology, art-history, geoinformatics, and ethnology*. Praha: Agentura Krigl, 2017. Str. 220-224

¹⁰⁹ CRIGINGER, Johan Ortelius, Abraham. *Regni Bohemiae descriptio*. Měřítko: grafické. Antverpy, 1579. 1 list, 43,6 x 54,6 cm. a MERCATOR, Gerard. *Bohemia*. Měřítko: grafické. 2. pol. 16. století. 1 list, 47,8 x 58,9 cm. Dostupný z <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

¹¹⁰ JANSSONIUS, Guiljel. *Bohemia*. Měřítko: grafické. Amsterdam, 1. pol. 17. století. 1 list, 48,5 x 58,5 cm Wit, F. de; OTTENS R. + J. *Regnum Bohemia eique provinciae ut ducatus Silesia marchionatus Moravia et Lusatia quae sunt terrae haereditariae imperatoris*. Měřítko: grafické. Amsterdam, 2. pol. 17. století. 1 list, 53,1 x 63,5 cm. Dostupný z <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

¹¹¹ KINDERMANN, I. K. *Kunst-und-Industrie comptoirs. Nordwestlicher Theil von Boehmen, enthaltend den Pilsner, Ellbogner, Saazer, Leutmeritzer und Rakonitzer Kreis*. Vídeň, 1802. 1 list, 51,5 x 62 cm. Dostupný z <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

¹¹² Speciální mapa 1: 75 000 Rakousko-Uherska a nástupnických států (1875-1952).

Mariánské Lázně, Tachov. Archiv: ÚAZK

¹¹³ Topografická mapa 1: 25 000. D7/31, M-33-74-D-a. 953. ÚAZK

Trvalý růst rozlohy měst ze sledovaných obcí můžeme sledovat v období 1839-1945 jen u Plané a Černošína, naopak v menších obcích dochází ke stagnaci nebo úbytku, výjimku tvoří Olbramov, který si drží určitý vyšší počet obyvatel. V období po 2. světové válce dochází ke značnému, většinou polovičnímu úbytku obyvatelstva v důsledku odsunu sudetských Němců. Na předválečnou úroveň se oblast dostala až kolem počátku nového tisíciletí.

Co ovlivnilo ráz kraje, byl bez pochyby vývoj komunikací. Původní středověkou/raně novověkou členitou sít' cest z okolních vesnic do Plané spolu s hlavní cestou z Plané, přes Týnec – Svahy – Třebel – Černošín... Stříbro, nahradila v 1. polovině 19. století nová císařská cesta, na jejíž ose si význam udržely jen Planá a Černošín. Dalším významným zásahem do chodu kraje byla výstavba železnice (trasa Plzeň – Cheb) v roce 1869, na které byl provoz spuštěn 28. 1. 1872. Železnice přidala na významu Plané a odsoudila Černošín do oblasti periferie. Posledním velkým zásahem do struktury a rázu komunikační sítě byla výstavba dálnice D5 Plzeň – Rozvadov a úprava odbočky v podobě silnice I. kategorie z Nové Hospody do Plané, což odsouvá v určité míře do periferie i Planou, definitivně s celým třebelským bojištěm.¹¹⁴

3.3.3 Zásahy do současné podoby lokality v 20. a 21. století

Vymezený prostor ve 20. letech 20. století nepoznamenaly žádné výrazné změny, snad jen kolem roku 1930 kraj zaznamenával mírný pokles obyvatelstva. Plánsko bylo ze značné části osídleno německým obyvatelstvem, které zde žilo aktivní kulturní život (Turnerské akce v Černošíně). Hlavní předěl a změnu znamenal organizovaný i divoký odsun německého obyvatelstva v letech 1945-1946. Ve valné většině každá obec, spolu s městy Planou a Černošínem, ztratila v důsledku odsunu zpravidla 50 %, někdy však i dramaticky více, svých obyvatel.¹¹⁵ Zanikaly tak samoty, hájovny, zpustla značná část objektů v očích, v případě Caltova šlo o zánik celé obce.

---

¹¹⁴ MATOUŠEK, Václav. *Třebel: obraz krajiny s bitvou*. Praha: Academia, 2006. Str 288

¹¹⁵ Tamtéž Str. 294

Poválečné doosídlování znamenalo v kraji značné obtíže, jelikož v průběhu roku 1946 n kteří z nových osídlenců začali odcházet. Násilně tak v letech 1947-1948 probíhal do Plánska přesun osob maďarské národnosti, aby se stabilizovaly počty tamních obyvatel. Vzhledem k povaze přesunu následovaly útky Maďarů a osídlovací akce byly doplněny o evangelické reemigranty z Polska či Slováky ze západního Rumunska. I vzhledem ke stále neutěšené situaci byly rokem 1953 zahájeny nové osídlovací akce, jež skončily až roku 1959. V této poslední etapě nově přicházející obyvatelé tvořili často lidé, kteří se dnes hlásí k romské národnosti.¹¹⁶

Bez ironie tak Václav Matoušek ve své knize o krajině třebelského bojiště tvrdí, že: „nejcennější je její obyčejnost...“¹¹⁷ Jelikož se nejedná o oblast, která by podléhala intenzivní lidské činnosti, zachovala se takřka „původní“ krajina bojiště. Přestože ve středověku zde vedla významná obchodní a správní cesta, tak zvláště události 20. století vedly k vyprázdnění prostoru. Obzvláště v 70. a 80. letech se tak jednalo o místo atraktivní pro život, pokud lidé hledali klid a dostatek prostoru.

---

¹¹⁶ Tamtéž Str. 301

¹¹⁷ Tamtéž Str. 29

4 Historie výzkumů a bádání

4.1 Rakovník

Ke starším badatelům, kterým byly známy události bojů u Rakovníka a kteří se věnovali stavovskému povstání či třicetileté válce v širším rámci, můžeme řadit Františka Beckovského (17. stol), Antonína Gindelyho a Zikmunda Wintera (19. stol). Současným historikům jsou již skutečnosti z bitvy povětšinou známé, a tak Rakovník nechybí v pracích Jaroslava Čechury a Dušana Uhlíře.

Z regionálních historiků, kteří se o bitvu zajímají, můžeme jmenovat Jana Rennera, Václava Kočku, Františka Levého a Jaroslava Čecha. Bitvy samotné se jako první dotkl příspěvek Zikmunda Wintera v Časopisu Musea království Českého¹¹⁸. Příspěvek Winterův sice postihuje průběh bitvy, činí tak ale značně romantizujícím stylem, kdy také nekriticky vychází z díla Pavla Skály ze Zhoře, Historie české. V dobovém kontextu věc normální, ovšem dnes již musíme brát jeho práci s rezervou. Dokonce i ve starším tisku se občas objevila zmínka jako součást připomínání slavnější Bílé hory.¹¹⁹

Další a pravděpodobně nejvýznamnější osobností je Jan Renner, jehož učitelem na rakovnickém reálném gymnáziu byl právě Zikmund Winter. Renner, jakožto kulturně činná osoba, jehož odkaz plně souvisí s Rakovníkem a jeho okolím a jehož práce jako historika se týká výhradně Rakovníka, byl zde archivářem, správcem místního muzea, jednatelem muzejního spolku, učil také na zdejších školách a byl do roku 1938 redaktorem *Věstníku muzejního spolku královského města Rakovník*. Pro bitevní pole u Rakovníka má několik neocenitelných zásluh, v roce 1912 ve věstníku Muzejního spolku publikoval bádání, které můžeme označit za aktualizovanou práci Winterovu. Jednalo se vůbec o první článek věstníku, na který v souvislosti s bitvou navázal až roku 1928 znovu J. Renner, a to faktografickým článkem „Rakovník po třicetileté válce“.¹²⁰ Na tuto práci navazuje strojopis z roku

¹¹⁸ Časopis Musea království Českého. ročník. 60. č. 2-3. vydáno 1886. Matice Česká. WINTER, Zikmund. *Město a kraj Rakovnický za vojny třicetileté*. Str. 225-241.

¹¹⁹ *Plzeňské listy*. Plzeň: J. R. Port, 12.1.1895, 31(6). s. 2. ISSN 1804-0187. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ad2a9d8b-554e-4e7b-9550-4d04e17c54c5>

¹²⁰ Obsah jednotlivých věstníků je dostupný zde: <http://www.muzeumrakovnik.cz/cz/muzejni-spolek/Vestniky-Muzejniho-spolku>

1935, který doplnil studiem již zmíněného Pavla Skály ze Zhoře a výpovědní posun oproti roku 1912 je minimální. Další důležitý skutek učinil v 30. letech 20. století, kdy zaznamenal na fotografie (které se nám dodnes dochovaly v podobě skleněných fotografických desek) několik samostatných objektů polního opevnění. Renner nebyl archeolog, a tak zaznamenané objekty na fotografiích nedoprovází žádná zpráva či bližší lokalizace. Nicméně pro současné porovnání stavu lesa a objektů se jedná o skvělý zdroj. Objevuje se také jinak nepotvrzená informace od Jana Rennera, že zde byl ještě před 2. světovou válkou záměr Klubu českých turistů vyznačit modrou značkou cestu kolem pozůstalých objektů ¹²¹.

Renner také evidoval ve 30. letech 20. století soubor movitých nálezů z blízkého okolí města, uvádí také údajný nález hrobu vojáka, bohužel však u nálezů chybí bližší nálezové okolnosti a je těžké je odlišit od všech předmětů v muzejní sbírce. Nicméně muzeum s opatrností předkládá možnost, že pistole s kolečkovým zámkem z poč. 17. století ze stálé expozice Muzea T. G. M. Rakovník je jedním ze Rennerových nálezů ¹²². Na Rennerovu práci pak dlouho nikdo systematicky nenavázal, aktivnější zájem o rakovnické bojiště můžeme sledovat až koncem prvního desetiletí 21. století, kterému předchází jednotlivé archeologické práce v 70. a 80. letech. Co způsobuje tak velkou diskontinuitu a přetrhnutí zájmu kulturně aktivních lidí, nabytých ještě obrozeneckým romantismem Zikmunda Wintera, zůstává otázkou. Mojí hypotézou je určitě válka, která odvedla pozornost lidí směrem základních životních potřeb, a následné budování dělnické identity v Rakovníku, kterou sledují také v odrazu zastoupení těžby, výroby keramiky, keramických umělců apod., které dodnes tvoří majoritu Muzea T. G. M. v Rakovníku.

Lokalita tak byla aktivně znovu zkoumána až archeology v 70. letech, a to nejen kvůli bitvě z roku 1620. Kokrdovský dvorec má výpovědní hodnotu i pro badatele zaměřující se na kelty či pozdní středověk. První, dle dnešních měřítek odborný,

---

¹²¹ BLAŽKOVÁ, Kateřina, Pavel HRNČIŘÍK, Jiří ROUB, et al. *Bitva u Rakovníka 1620: sborník příspěvků*; ČEPIČKA, Ladislav, *Bitva u Rakovníka 1620 pohledem vojenského historika*; Druhé vydání. Rakovník: Muzeum T.G.M., 2020. Str. 9

¹²² ŠÁMAL, Zdeněk. *Bojiště u Rakovníka 1620 (Příspěvek k problematice detektorové prospekce raně novověkých bojišť)*. 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro archeologii. Vedoucí práce Matoušek, Václav. Str.38

průzkum lokality se tak udál v roce 1974 a byl veden členy Archeologického ústavu v Praze, kteří zaměřili půdorys čtyřúhelníkového objektu u Kokrdovské hájovny. Na základě průzkumu byl zapsán do státního seznamu kulturních památek. Výzkum vyloučil lokalitu jako středověký dvorec Kokrdov¹²³, ještě ho však neoznačil za redutu.

Rok 1977 zaznamenal rozsáhlé anonymní výkopy v areálu Na Kokrdech, který následoval záchranný archeologický výzkum teplického muzea, jehož pracovníci sem byli uvolněni z jiných výzkumů valových opevnění. Několika malými sondami, dvěma řezy valem a příkopem bylo zjištěno, že ohrazená plocha byla již využita v 3.-1. století př. n. l. a to vedlo výzkumníky k závěru, že se jedná o keltskou lokalitu typu tzv. Viereckschanzen, což by z Kokrdova činilo jeden z jeho nejmenších zástupců. Další zprávu poskytl Jiří Waldhauser z roku 1997 a na základě nalezených železných předmětů a keramických střepů také konstatoval využití pro vojenský tábor v pozdním středověku¹²⁴. Evidoval však již ničivé stopy amatérských hledačů, které znehodnocovaly výzkumnou lokalitu a vedly akorát ke zmatení badatelů. Tyto poznatky tak dokazují tvrzení Petera Burkea v jeho knize „*Co je kulturní historie*“, kde vysvětluje změnu v historickém diskurzu od 60. let vlivem antropologie a větvením různých badatelských zájmů, témat, ba i oborů a vznikání nových. Potvrzuje jeho tezi o jeho pomalém prostupování do všech vědních oborů na většině území až v 70. letech, ovšem nekoresponduje v tomto případě s tvrzením, že za oponou na východ se tak mohlo dít až v 80. letech¹²⁵.

Koncem prvního desetiletí 21. století se působení archeologů a jejich osvěta začaly měnit v nárůst počtu spolupracujících amatérských hledačů, díky kterým začaly nálezy mířit do sbírek zdejšího muzea. Další významná výzkumná akce, první s plným nasazením detektorů kovů, se tak uskutečnila roku 2009 v rámci terénní praxe se studenty katedry archeologie Západočeské univerzity v Plzni v roce 2009, kterou vedl

---

¹²³ Ten je podle Tomáše Durdíka položený více na východ, podél nepojmenovaného potůčku, kdy při jeho melioraci v letech 1971-1972 získali množství středověkých střepů z 15. století.

¹²⁴ WALDHAUSER, Jiří. *Kokrdov. Výzkum čtyřúhelníkových valů ve středních Čechách*. Rakovník, Rabasova galerie, 1997

¹²⁵ BURKE, Peter. *Co je kulturní historie?* Praha: Dokořán, 2011. Bod Dokořán.

Jan John. Výsledkem bylo vytvoření vrstevnicového plánu lokality a několik významných numismatických nálezů.

Muzeum T. G. M. v Rakovníku za velké snahy Kateřiny Blažkové pojalo nápad oslavit výročí roku 2010 (390 let od události) četným nedestruktivním výzkumem, který zaznamenal značný úspěch u veřejnosti a následně byl prezentovaný v naučné publikaci, sborníku z roku 2011. Na jaře roku 2010 tak započaly nové průzkumy v Olešanských lesích za účasti předních českých archeologů, kterých se účastnil a korigoval je Václav Matoušek. Terénní průzkumy detektory kovů prováděli David Daněček, Kamil Smíšek a spol. Daněček poté zpracovával terénní pozůstatky opevnění, zatímco Smíšek se věnoval numismatickým nálezům, které mají přesah pro poznání období 30. leté války. Na rakovnickém bojišti pak byly provedeny dvě bakalářské práce, archeologická detektorová Zdeňka Šámala z FF UK a Jiřího Rouba, jenž vytvářel digitální modely objektů (obr. příloha) na stavební fakultě ČVUT.

Další signifikantní informace přinesla spolupráce s Aeroklubem Rakovník, kdy letecká prospekce přinesla zachycení nového obloukovitého objektu.¹²⁶ Pavel Hrnčířík následně provedl vizualizaci postavení vojsk a průběhu bitvy (obr. příloha) na základě provedeného výzkumu. Vše bylo prezentováno při výročí roku 2010 v Rakovnickém muzeu T. G. M. a následně zapůjčeno pro zájem veřejnosti i dalším muzeím (Unhošť, Louny). Podobné archeologické výzkumy a akce v takové míře byly prováděny do roku 2014. K roku 2020 byl sborník z roku 2011 revidován a vydán ve 2. vydání.

4.2 Rozvadov

Rozvadovské bojiště není dotčeno obrozeneckým českým nebo meziválečným československým badatelským zájmem. I přes zmíněné kartografické znázornění pohraničních reliktnů z období bitvy a relativně dobře informujícího letáku nebylo z české strany velkého zájmu o definitivní pobělohorskou tečku. V německém

---

¹²⁶ Byl již zaznamenán Rennerem, dodnes nepotvrzený v souvislosti s bitvou.

prostředí byla bitva známou součástí bojů o Horní Falc a první fáze 30leté války¹²⁷ či je k nalezení v literatuře mapující život hraběte z Mansfeldu¹²⁸. Pozornost pak také přitahoval bitvy se účastníci „Greyův“ pluk, složený z anglicko-skotských vojáků¹²⁹. V důsledku války a výše zmíněných poválečných změn v prostoru se nikdo bitvě nevěnoval. Výjimkou by snad byl jen na německé straně S. Poblitzki v 70. letech.¹³⁰

Změna tak přišla až s rokem 1989 se stříháním železné opony a zpřístupněním hraniční oblasti občanům. S tímto zlomem již můžeme v 90. letech sledovat aktivní občany se zájmem o historii svého domovského regionu. Takovým je Zdeněk Procházka, nakladatel, badatel a regionální historik, zakládající člen klubu Augusta Sedláčka. Rodák z Plzně a amatérský badatel byl jako jeden z prvních, kteří si ze znalostí o místní historii začali všimnout jednotlivých poloh a lokalit pozůstatků polních opevnění a zaznamenávali je.¹³¹ Na německé straně se v přibližně stejný čas se stejným záměrem pohyboval archeologicky orientovaný H. Kerscher, který publikoval své nálezy a zprávy ve dvou německých periodících¹³². Zajímavostí a až podivuhodností je, že archeologický průzkum plánované trasy D5 u Rozvadova z 90. let, který provedlo Západočeské muzeum v Plzni, nepřinesl žádné nálezy. Přitom konzervované bojiště je dodnes místem častých nálezů předmětů, úlomků a jiných hmotných pozůstatků z období bitvy.¹³³

Poprvé od roku 2006 do roku 2007 probíhal povrchový výzkum spolu s geodetickou dokumentací polních opevnění na české straně bojiště u Rozvadova

---

¹²⁷ REITZENSTEIN, K. *Der Feldzug des Jahres 1621 mit der Besitzergreifung der Oberpfalz, Supplementheft zum Jahrbuch der Militärischen Gesellschaft München pro 1885/87*. 1887, München.; KREBS, J. D. *Die Schlacht am weißen Berge bei Prag, 1879, Breslau.*; HEILMANN, J. *Kriegsgeschichte von Bayern, Franken, Pfalz, und Schwaben von 1506-1651*. 1.-2. Band, 1868, München.; HÖGL, M. *Des Kurfürsten Maximilian Soldaten in der Oberpfalz und an der böhmischen Grenze von 1621-1626*. 1906, Regensburg. Etc...

¹²⁸ Např. REUSS, R. *1865: Graf Ernst von Mansfeld im Böhmischem Kriege*. Braunschweig.

¹²⁹ V knize Polišínského k Bílé hoře a Anglii je sice zmíněn Greyův pluk, události a jeho účast v bojích u rozvadova nikoliv: POLIŠESNKÝ, J. *Anglie a Bílá hora*. 1949, Praha.

¹³⁰ POBLITZKI, S. *Das Schloß von Ödkührieth. Stabquartier des Grafen Mansfeld 1621*. Oberpfälzer Heimat 17, 1973. a POBLITZKI, S. *Markt Waidhaus. Geschichte der Grenzlandgemeinde*. Waidhaus, 1979.

¹³¹ PROCHÁZKA, Z. *Tillyho šance u Rozvadova. O dosud neznámé památce Tachovska*. Ozvěny, Hornofalcko-český magazín č. 2, pátek 24. srpna, 1990. Str. 6. a PROCHÁZKA, Zdeněk. *Český les – Tachovsko*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 1994. Historicko-turistický průvodce.

¹³² KERSCHER, H. *Zur Fortifikation des Mansfeldischen Lagers bei Waidhaus im Jahr 1621*. Oberpfälzer Heimat 38, 1994. Str. 1-9. a KERSCHER, H. *Zur Topographie, Kartographie und Baugeschichte der Tilly schanz bei Eslarn, Lkr. Neustadt a.d. Waldnaab, Beiträge zur Archäologie in der Oberpfalz*, Band 2, 1998. Str. 423-448

¹³³ MATOUŠEK, Václav, Pavel HRNČÍŘÍK a Zdeněk ŠÁMAL. *Rozvadov 1621: výzkum bojiště třicetileté války*. Přeložil Skyland Vaclav KOBYLAK. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2018. Str. 116-134

pod vedením Václava Matouška, spolu s Pavlem Hrnčíříkem a Zdeňkem Šámalem. V letech 2010-2012 byly provedeny sondáže dvou opevnění a souběžně až do roku 2017 probíhal výzkum bojiště s detektory kovů. K výzkumům se tak vztahují zprávy publikované ve vědeckých časopisech a periodících¹³⁴ nebo v popularizačně naučných publikacích¹³⁵.

4.3 Třebel

I bitva u Třebele byla relativně dobře známá regionálním historikům i autorům větších přehledových prací. Díky popsání a zachycení událostí v *Theatrum Europaeum* Matthäuse Meriana bylo možné mít relativně podrobné vědomosti o průběhu bitvy jen pár let po jejím uskutečnění.¹³⁶ Monumentální cyklus o tehdejších válečných událostech z Evropy byl jedinečným informačním médiem pro interesovanou veřejnost z řad vyšších společenských vrstev.

Snad z tohoto díla čerpali prvotní „třebelští“ badatelé, jejichž práce nebyly pracemi typu přehledů s širším přesahem.¹³⁷ Prvním byl německý badatel, historik Eduard Senft (1837-1877), který je autorem detailní publikace o městu Planá do roku 1848.¹³⁸ Tato publikace z oblasti regionálních dějin je znovu vydána roku 1932, tedy až po autorově úmrtí, z iniciativy MUDr. Michaela Urbana (1847-1936).¹³⁹ Doktor Urban byl amatérským historikem a badatelem západočeského regionu, který navázal na E. Senfta a v sešitovém vydání následně vydával „*Dějiny panství a města Plané v l. 1848 – 1936*“.¹⁴⁰ Dále také publikoval v letech 1884-1910 na 25 lidových pověstí

---

¹³⁴ Např.: HRNČIŘÍK, Pavel. *Příspěvek k nálezům munice do ručních palných zbraní v prostoru bojiště Rozvadov 1621*. Pavel Hrnčířík. In: *Sborník Muzea Českého lesa v Tachově* Domažlice: Nakladatelství Českého lesa 32, 2011. Str. 17-21. a MATOUŠEK, Václav. *Předběžná zpráva o 2. a 3. sezoně archeologického výzkumu bojiště u Rozvadova z roku 1621*. Václav Matoušek. In: *Sborník Muzea Českého lesa v Tachově* Domažlice: Nakladatelství Českého lesa 33, 2013. Str. 3-14.

¹³⁵ MATOUŠEK, Václav. Bojiště u Rozvadova z roku 1621. *Český les : příroda a historie*. Č. 16 (2017). Str. 18-21.

¹³⁶ K Třebelským událostem se vztahuje jeho 6. díl z roku 1652, který zachycuje pro tuto bitvu důležité mědirytiny. Mimo jiné taky několik popisů střetu od velitelů a účastníků bitvy.

¹³⁷ Jako např.: DUDÍK, Beda. *Schweden in Böhmen und Mähren und Mähren 1640-1650*. Wien, 1879. nebo REZEK, Antonín. *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda II. Až do konce třicetileté války*. Praha: I. L. Kober. 1890.

¹³⁸ SENFT, Eduard. *Geschichte der Herrschaft und Stadt Plan in Böhmen*. Plan. 1876.

¹³⁹ SENFT, Eduard. *Geschichte der Herrschaft und Stadt Plan in Böhmen*. Plan. Anton Knab, 1932. sv. Bd 1. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/kvkl/uuid/uuid:3c55dd05-a34c-11e5-b082-001b21d0d3a4>

¹⁴⁰ Plánský měsíčník. Město Planá, 2012, Č.2. Str. 7

z Plané, Bezdržic a Teplé s tematikou 30ti leté války/švédských vojsk.¹⁴¹ Dalším příspěvatelem byl český historik August Sedláček (1843-1926), a to do své vlastivědné a historické práce (jinak zaměřené spíše na středověk a šlechtu) z roku 1905 zaměřené na české hrady, kde v kapitole o Třebeli relativně podrobně popisuje události bitvy.¹⁴²

E. Senft v poznámkách uvádí odkazy na prameny, převážně na záznamy z Teplé a Plané. A. Sedláček neuvedl prameny, ze kterých čerpal a M. Urbanem pracuje s poznámkovým aparátem velmi vágně, odkazy na prameny uvádí sporadicky. Kritikou neprofesionálního přístupu si prošel nejen v případě historie Plané, ale i při publikování svých lidových pověstí.¹⁴³ Ze zmíněného Theatra čerpal prokazatelně M. Urban, jestli tak učinili i zbylí dva autoři, to zůstává otázkou, stejně jako zda A. Sedláček přebral popis bitevních událostí z původní publikace Senfta.

Na delší čas se s místem nepracovalo, je to z části pochopitelné, kvůli vyhocené situaci před 2. světovou válkou a jejími následnými událostmi, po kterých následovalo vysídlení majority německého obyvatelstva. Následné osidlování kraje nebylo zdaleka úspěšné (jak popsáno v předchozích kapitolách), a tudíž zdeformovaná, ne-li zpřetrhaná vazba obyvatelstva k místu jejich žití znamenala přerušování podobných vlastivědných prací.

Novou fází „badatelské druhého života“ začal až český amatérský historik a archeolog Petr Rožmberský.¹⁴⁴ Ten provedl na konci 70. let nezávislý výzkum, jehož výsledkem byla identifikace tří reliktních ve shodě s mědirytinami Matthäuse Meriana. Koncem 80. let se tak ve spolupráci s iniciativou P. Rožmberského J. Pelant a Z. Procházka pustili do identifikace některých prvních terénních pozůstatků z doby bitvy.¹⁴⁵ V přibližně stejnou dobu, tedy rokem 1986, začal i výzkum V. Matouška, P. Meduny a J. Žegklitze, kteří odkryli redutu u Svahů a započali systematický povrchový průzkum celého bojiště. Tato akce pokračovala i v roce 1989, kdy proběhla sondáž

---

¹⁴¹ MATOUŠEK, Václav. *Třebel: obraz krajiny s bitvou*. Praha: Academia, 2006. Str. 178

¹⁴² SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království České. Díl 13. Plzeňsko a Loketsko*. Praha: Argo, 1998 str. 133

¹⁴³ Zajímá se hlavně o „Egerské“ nářečí. Kritika Urbana: HORNOFOVÁ, M.: *Reflexe třicetileté války v pověstech Plánsko-Bezdržická*. Praha, FHS UK. Nepublikovaná diplomová práce, 2002.

¹⁴⁴ Zakladatel Klubu Augusta Sedláčka a nadšený amatérský badatel, i Klub Augusta Sedláčka měl Třebel v období přelomu 80/90. let v patrnosti.

¹⁴⁵ Hláška. *Zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka Plzeň*. Klub Augusta Sedláčka, 3. č. 1, 1992. Str. 29-32.

švédské reduty u Otína. Rok 1990 znamenal do určité míry obrat, protože se začalo při průzkumu bojiště pátrat i po zaniklých lidských aktivitách.

Další fázi, tzv. „II. etapu“ výzkumu třebelského bojiště, zahájil roku 1999 V. Matoušek ve spolupráci s IZV UK první ročník terénní praxe, která navázala na výzkum před devíti lety. Akci podpořilo ubytováním v tělocvičně město Černošín. Referát o průzkumu třebelského bojiště zahajoval seminář „Archeologický výzkum novověku a současnosti“, který proběhl 25.–26. 11. 1999 v Opočně. Další rok proběhl druhý ročník terénní praxe, jejíž účastníci byli tentokrát ubytováni v Plané u M. L. a i druhý ročník „Archeologického výzkumu novověku a současnosti“ obsahoval třebelské bojiště, tentokrát v podobě kritiky a ověření výpovědní hodnoty mědirytin.

Rok 2001 znamenal práci na základní části švédského tábora poblíž obce Zliv a dělostřeleckého postavení u Olbramova. Dále probíhal průzkum terénu bojiště. 2002 počala výstavba experimentální reduty u Olbramova, která byla dokončena o dva roky později a vytvoření 3D modelů již objevených terénních pozůstatků. Roku 2003 byly provedeny průzkumy švédského základního tábora poblíž Řešanova a švédské reduty u Křínova. Také probíhaly další interdisciplinární práce a výzkumy, od studentů antropologie (výzkum zaměřený na problematiku osídlování sledovaného území po 2. světové válce, po odsunu Němců), po archeologické vyhodnocování nálezů z redut a reliktní opevnění.

V roce 2007 „III. etapu“ výzkumu započalo, když se třebelské bojiště stalo součástí výzkumu proměny krajiny v důsledku třicetileté války. 2014-2017 se znovu prováděly archeologické práce s detektory kovu na vrcholu Hrotku s cílem prokázat místo jako švédskou skalní pevnost. Během těchto let se výzkumných úkonů účastnili zástupci různých oborů a institucí.¹⁴⁶

---

¹⁴⁶ MATOUŠEK, Václav, Tomáš JANATA, Jan CHLÍBEC, Roman URBANI a Růžena ZIMOVÁ. *Třebel 1647: a battlefield of the Thirty Years' War from the perspective of history, archeology, art-history, geoinformatics, and ethnology*. Praha: Agentura Krigl, 2017. Str. 54

5 Péče o udržení paměti

5.1 Rakovník

I přes aktivní činnost Jana Rennera na místech zájmové lokality nevznikla žádná pamětní deska či pomník. Ani na zmínku o případné turistické trase nenavázala naučná stezka, vztahující se ke keltské, středověké či bitevní činnosti. V periodicích města je patrné, že ani při velkých výročích město nijak nepřipomínalo střet stavů a habsburských sil. Veškerou pozornost měla Bílá hora a případné připomínky o Rakovníku si počkaly až na její výročí. A to i přesto, že se k bitvě váže několik lidových pověstí.¹⁴⁷ Přitom zájem amatérských hledačů byl a je, dle stop v Olešanských lesích, značný.

Aktivita iniciovaná Muzeem T. G. M. Rakovník kolem roku 2010, která vyvrcholila sborníkem příspěvků k bitvě a reflektovala zájem veřejnosti, věci značně změnila. Na podkladech těchto bádání má dnes bitva u Rakovníka v muzeu svůj vlastní koutek, který je dnes svým uspořádáním skvostem muzejních výstav. Kromě zvýšené literárně-badatelské činnosti se povědomí o bitvě ve městě zvyšovalo. Roku 2012 byla přidána informační tabule o bitevních událostech na novou cyklostezku mezi Olešnou a Rakovníkem, a to rakovnickým muzeem. Muzeum se tak připravovalo na velké výročí 2020, tedy celých 400 let.

Připravované oslavy však ve většině zhatila podzimní vlna covid pandemie. Je to vzhledem i k paměťovému zaměření práce nesmírná škoda, jelikož měla u vrchu Šibeničnicku proběhnout dnes populární rekonstrukce bitevních událostí, na kterou bylo přihlášeno až na 100 účastníků z širokého zahraničí a nadšenců do 30leté války. Dalším zajímavým podnikem pro 400leté výročí byl pochod na Bílou horu, přesně dle trasy stavovské armády. Pochodová trasa byla autentická, musela vynechat jen přechod pozemků náležícím Lánskému zámku, kde účastníkům nakonec nebyl umožněn vstup. Na podzim roku 2021 byly pořádány semináře k různým tématům týkajících se bitvy a mezi Šibeníkem a letištěm vznikla replika dobové reduty, na které

---

¹⁴⁷ BEDNAŘÍK, Tomáš. *Knihy pověstí z Rakovnicka, Novostraševka, Křivoklátska, Podděbánska, Jesenicka a Čistevka*. Rakovník: Raport, 1998. Str. 109

se hodlá pozorovat její rozpad v průběhu času.¹⁴⁸ V posledních letech byla přidána značka na mapy.cz, s odkazem na rakovnické bojiště do míst Kokrdovské reduty. Bitva je zmíněna na několika vlastivědných a historických webech.¹⁴⁹ V roce 2021 a 2022 probíhá u pozůstatků opevnění komentovaná exkurze v rámci Archeologického léta.

5.2 Rozvadov

Lokální pověsti, které by se vztahovaly k bitevním událostem, jsem nedohledal. Vzhledem k povaze tranzitního hraničního Rozvadova tak přítomnost vojsk byla běžná a dopady válečných akcí na život obce vždy katastrofální. Kronika obce, vedená po roce 1921, se nedochovala a ani jinde se nezdá, že by se v meziválečném Rozvadově bojiště těšilo zájmu či péči. V současné kronice se zmiňují až ceremoniální události ve vztahu k roku 2021 vypsané níže. Od 28. 1. 1991 byl podán návrh na prohlášení části polních opevnění za nemovitou kulturně chráněnou památku. 8. 4. 1997 tak bylo Tillyho opevnění na Březovém vrchu opravdu schváleno MKČR jako chráněná památka.

V souvislosti s prvními archeologickými průzkumy rozvadovského bojiště o jeho historickém kontextu informoval web tachovsky.denik.cz článkem z jara 2008.¹⁵⁰ Ve stejný čas (přibližně okolo roku 2007) se o tuto historickou součást místa začali více zajímat i na německé straně aktivní občané. Ti prostřednictvím založení uskupení „*Heimatkundlicher Arbeitskreis Waidhaus*“, které si dalo za cíl péči o domov, zájem a podporu publikací k místní historii jak města, tak prostoru Horní Falce, měli zájem o rozšiřování znalostí a vztahu v souvislosti s rozvadovským bojištěm. Studentka FHS Eva Skálová zpracovávala život v pohraničním Rozvadovu a jeho porevoluční proměnu ve své diplomové práci, ve které se právě zaměřuje i na kulturní

---

¹⁴⁸ Reduta byla stavěna i za pomoci techniky a nástrojů, které měli k dispozici na začátku 17. století.

¹⁴⁹ Např.: <https://1620.cz/?link=bitva-den-po-dni>, <https://www.hrady.cz/pevnost-bunkr-bojiste-u-rakovnika> etc.

¹⁵⁰ Dostupné na: https://tachovsky.denik.cz/zpravy_region/tillyho-opevneni-u-rozvadova-zbylo20080405.html

žití v obci. Tuto práci obhájila v říjnu 2012, aniž by se bitevní pole či bitva jakkoliv do práce promítla.¹⁵¹

17. dubna 2018 vedl Michal Preusz v Muzeu Českého lesa v Tachově přednášku právě na téma bitvy u Rozvadova. A ve stejném roce pak vyšla samostatná publikace z pera Václava Matouška, která se věnuje z historicko-archeologického pohledu přímo bitvě u Rozvadova. Publikace, která shrnula veškeré bádání na unikátních reliktech opevnění a je z půlky v angličtině, byla také impulzem pro německou stranu. Ve Waidhausu se tak organizovala na přelomu roku 2018/2019 skupina, která se v lokální míře věnuje historické rekonstrukci. Členové Waidhauské skupiny se tak při akcích ve vztahu s historií Waidhausu oblékají do stylu 1. poloviny 17. století, nosí výzbroj a snaží se přiblížit atmosféru bitvy. Jedná se o skupinu cca do 30 aktivních členů, jejímž kapitánem je v současné době Andreas Ringholtz a která ve Waidhausu tento vztah k události vyjadřovala již přes jedno desetiletí.

S blížícím se 400letým výročím od bitevních událostí, které spadalo na rok 2021, se zrodila myšlenka výročí patřičně oslavit. Vlivů na vznik této myšlenky bylo více, ať už ze strany nadšených českých archeologů či aktivních občanů Waidhausu, tak ze strany vedení obce Rozvadov.

Starosta Rozvadova Martin Ábel a místostarosta Lumír Vilimec plánovali oslavit výročí veřejnou slavností, ovšem svůj záměr museli pozměnit kvůli covidové situaci. V tuto dobu se začal rodit nápad na stavbu památníku bitvě. Do procesu formování ideje stavby vstoupil umělecký kovář Ivo Rudolf ze západního regionu (konkrétně Vodné u Bečova), který pravděpodobně díky práci na předmětech související s historickou rekonstrukcí je v obraze kulturního dění regionu a sousedící oblasti Horní Falce. Ten nabídl a navrhl umělecké zpracování památníku. Byl zde i z německé strany podnět, že by obě partnerská města Rozvadov a Waidhaus měla mít menší, tesaný a opracovaný pomník. K realizaci tohoto návrhu však došlo až

---

¹⁵¹ SKÁLOVÁ, Eva. *Rozvadov: Porevoluční proměna příbraniční obce očima jejích obyvatel*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Pracoviště Orální historie – soudobých dějin. Vedoucí práce Cassi Pelikán, Hana.

o rok později. 17. 7. 2021 tak byl odhalen Památník bitvy u Rozvadova u silnice č. 605, mezi Muzeem Železné opony a starou celnicí. Místo bylo zvoleno schválně, mělo by se jednat o součást Krvavých polí. Podoba památníku je následující: jedná se o velký, nahrubo opracovaný žulový blok, na jehož vrchu jsou dva pozlacené zkřížené meče; pod nimiž se nachází kovový nápis *Tilly*, vedle něj je kovové znázornění nejzachovalejší pevnosti z Tillyho strany); pod kterým jsou roky 1621 a (vedle) 2021; úplně dole leží kovově vyobrazená nejzachovalejší pevnost Mansfeldovi stany s nápisem *Mansfeld*; památník je ohraničen čtyřmi sloupky s řetězy, na sloupcích jsou umístěny dělové koule. Vedle památníku je česko-německá informační tabule a altán s posezením. Odhalení se účastnilo vedení obou měst, převážně německá skupina v historických krojích, která položila na památník věnce a publikum z řad veřejnosti v řádu desítek lidí. Završením ceremoniálu bylo vystřelení z děla. Vše zaznamenala reportáž z webu deník.cz.¹⁵² Závěrem roku byla publikace Rozvadov 1621 přeložena do němčiny a distribuována výše zmíněným německým kulturním uskupením.¹⁵³

Letos, opět 17. 7., byl odhalen pomník u východního vstupu do obce Waidhaus, na místě zvaném „Meilenstein der Zeit“¹⁵⁴. Jedná se o menší kamenný blok s vytesanou postavou vojáka z období třicetileté války, který hledí směrem k Rozvadovu. Vedle pomníku je německo-česká informační tabule. Identický pomník, jen s vojákem hledícím na Waidhaus, by měl být umístěn k památníku z minulého roku, také s česko-německou informační tabulí.

Na portálu mapy.cz je dnes zaznamenáno polní opevnění na protějším vrchu Nad Rašelinami jako Tillyho šance a Památník bitvy u Rozvadova. Na rozvadovské Příhraniční naučné stezce se nacházejí oba body, do budoucna by také měla vzniknout v souvislosti s připomínáním míst bitvy i mezinárodní cyklostezka. Samotná bitva je zmíněna a její události jsou popsány na několika vlastivědných a archeologických webech, a to jak v českém, tak německém prostředí.¹⁵⁵ V roce 2021 a 2022 probíhá u pozůstatků opevnění komentovaná exkurze v rámci Archeologického léta.

¹⁵² Dostupná na: <https://karlovarsky.denik.cz/z-regionu/pamatnik-ukrutne-bitvy-u-rozvadova-stoji-pobliz-krvaveho-pole-20210717.html>

¹⁵³ MATOUŠEK, Václav, Pavel HRNČIŘÍK a Zdeněk ŠÁMAL. *Roßhaupt 1621: Forschungen über ein Schlachtfeld aus dem dreißigjährigen Krieg*. Heimatkundlicher Arbeitskreis Waidhaus e. V... 2021.

¹⁵⁴ V překladu: Milník času

¹⁵⁵ Např.: <https://archaeoatlas.zcu.cz/lokalita.php?id=12> etc.

5.3 Třebel

Mohu soudit na základě výše předložených informací, že paměť o bitvě se původně uchovávala v německojazyčné skupině obyvatelstva Plánska, ať už se jedná o pověsti vztahující se k bitevním událostem či místní názvy (jako Blutacker pro pláně nad Planou nebo Goldwag pro Řešánov, kde se mělo převažovat zlato a stříbro ve švédském táboře). Pověsti prý nasbíral Urban během konce 19. století, tedy musely být v nějaké formě přítomné ještě před událostmi 2. světové války.¹⁵⁶

K bitvě se nevztahuje žádný kamenný pomník ani pamětní místo, přestože pamětních křížů a památníků je v kraji nezanedbatelné množství. Po Urbanově smrti a odsunu Němců téma bitvy naprosto vyhaslo, dokud se o něj nezačali zajímat amatérští i profesionální archeologové koncem 70. let, opravdový výzkum se však začal dít až v letech 1989-90. Z výše zmíněné historie výzkumu tak trochu vyplývá, že opravdový druhý život od let 1. poloviny 20. století začalo třebelské bojiště žít až v prvních letech nového tisíciletí. Snahu archeologického výzkumu Václava Matouška a jeho studentů podporovala města Planá a Černošín spolu s obcí Olbramov. Opravdovou podporu získal zájem o třebelské bojiště v osobě Miroslava Plincelnera, starosty Černošína a Miroslavy Válové, starostky Olbramova a předsedkyně regionálního OS Pomozme si sami.

V prvním desetiletí 21. století tak ve spolupráci s výše zmíněnými politiky proběhly 3-4 (2003/2004/2007/200?) živé naučné stezky¹⁵⁷, roku 2007 byla zčásti vystavěna naučná stezka třebelským bojištěm, kterou zařizuje město Černošín a v obcích proběhlo pár seminářů a přednášek. OS Pomozme si sami však není čistě zaměřen na péči a připomínání událostí roku 1647, jeho zájem je široký a týká se oprav božích muk, křížů, kapliček i kostelů a následně také hledání vztahu ke krajině pro „nové“ obyvatelstvo tohoto kraje. Nejvýraznějším prvkem viditelné bitevní „pozůstalosti“ je experimentální reduta. Ta vznikla západně od Olbramova jako pokus se záměrem poznat samotnou technickou podstatu redut a následnou rychlost

---

¹⁵⁶ HORNOFOVÁ, M.: *Reflexe třicetileté války v pověstech Plánsko-Bezdrůžicka*. Praha, FHS UK. Nепublikovaná diplomová práce, 2002. Vedoucí práce Bittnerová, Dana.

¹⁵⁷ Provozované studenty V. Matouška, či ve spolupráci s místními aktivními občany.

„rozpadu“ stavby. Ve dvou fázích budování (v letech 2002–2004) byla zbudována reduta ve tvaru čtverce o straně 24 m, s šířkou příkopu 180 cm a hloubkou 90 cm.¹⁵⁸

Na tištěné mapě z roku 1998 je u obce Svahy znázorněno datum 1647 a přibližně 500 m od obce na jih je u lesa vyznačen bod s legendou „býv. Opevnění“. Jedná se však již o zaniklou, nebo mylnou lokalizaci reliktu reduty. Stejným případem je i bod poblíž obce Vížka. V. Matoušek však dodává, že se jedná pravděpodobně o chybu v tisku, jelikož jsou oba vyznačené body od reálných objektů oddáleny cca 700 m a vždy stejným směrem.¹⁵⁹ Dnes jsou na portálu mapy.cz zaznamenány dvě místa, v obci Třebel je na původním místě hradu vyznačena informace o bitvě u Třebele a na západ od Olbramova výše zmíněná experimentální reduta. Na třebelském bojišti se pravděpodobně nevyskytovali amatérští hledači v takové míře, jako tomu bylo například u Rakovníka a Rozvadova. Aktivit si tak všiml časopis Vesmír v lednu 2000.¹⁶⁰

Zajímavým počinem byla iniciativa studentských účastníků terénních praxí Václava Matouška, ze které roku 2004 vyšel návrh na udělení statusu Památkové chráněné oblasti třebelskému bojišti. Od 29. 8. 2008 do 25. 9. 2008 probíhala výstava o třicetileté válce v Tachově v Muzeu Českého lesa, která byla součástí cyklu TACHOV V ROCE ***8. Součástí derniéry výstavy byla i přednáška Václava Matouška. Černošínské muzeum, vzniklé roku 2014, zatím propagaci nebo výstavu zaměřenou na bitevní události neuspořádalo.

Ani ve starších školních či obecních kronikách se nenajde zmínka nebo náznak vztahu k bitvě, dokonce ani na významná výročí. V kronice města Černošín je však například připomínána třeba bitva u Zborova¹⁶¹ a úmrtí T.G. Masaryka¹⁶². Je však

---

¹⁵⁸ MATOUŠEK, Václav. *Building a Model of a Field Fortification of the „Thirty Years War“ near Olbramov, Czech Republic. In: Past Tense. Studies in the Archaeology of Conflict (Pollard, T.–Banks, I., edd.)*. Leiden – Boston 2006. Str. 115–132.

¹⁵⁹ MATOUŠEK, Václav. *Třebel: obraz krajiny s bitvou*. Praha: Academia, 2006. Str. 136

¹⁶⁰ Dostupné na: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2000/cislo-1/350-let-po-bitve-je-kazdy-generalem.html>

¹⁶¹ SOAT. Kronika školy Černošín: Obecná škola s československým jazykem vyučovací Černošín (1929–1938), Obecná škola Černošín (1945–1948), Národní škola Černošín (1948–1949). Archiv obce Třebel. Str. 56

¹⁶² Tamtéž Str. 201

patrné, že v kronikách obcí zmínky a vzpomínání na bitevní události hledat nemůžeme, jelikož ani v úvodních stručných historiích obcí a měst není tato událost zmíněna, tedy nebyla relevantní a důležitá.¹⁶³ Německé a třebelské kroniky se buď ve většině nedochovaly, nebo byly pravděpodobně zničeny.

Výzkumných aktivit si všimla roku 2016 i tachovská redakce internetového zpravodajského periodika deník.cz. Krátce tak informovala o části výzkumu, který probíhal v letech 2014-2017, konkrétně pak byla zmíněna pravděpodobně poslední doložená péče o udržení paměti: „*V neděli odpoledne se na místo průzkumu přišla podívat skupina dvaceti zájemců, z nichž mnozí vyšli od kostela v Kořeni. Byli pozváni k ukázce práce archeologů a pěší poznávací výlet pořádalo místní občanské sdružení Pomozme si sami*“.¹⁶⁴

---

¹⁶³ Kronika města Planá, 1945–1967. Dostupná na: <https://www.plana.cz/mesto/kroniky-mesta/kronika-1945-1967/>

¹⁶⁴ Dostupné na: https://tachovsky.denik.cz/zpravy_region/archeologove-hledaji-na-hrotku-stopy-bitvy-u-trebele-20160711.html

6 Výsledky dotazníkového šetření

6.1 Rakovník

Účastnilo se 51 osob, které jsou stálými obyvateli města a bydlí delší či kratší časový úsek v Rakovníku, případně Olešné. Věkový průměr respondentů byl 41,5 let. Nejmladšímu respondentovi bylo 13 let, nejstaršímu 84 let. 12 lidí z 51 dotázaných odpovědělo tak, že sami vědomě vzpomněli při dotazování bitvu u Rakovníka jako významnou historickou událost v okolí. Majoritní část respondentů prošla minimálně základním vzděláním v Rakovníku. Odpovědi na doplňující otázku „*odkud se o bitvě dozvěděli?*“, byly následující: 8 ze školy, 2 z informační cedule u Olešné, 1 z kulturních institucí a 1 z rodiny. Dále 7 z nich nesleduje žádné místní periodikum či informace z města/obce, 5 sleduje týdeník Raport. Z respondentů, kteří nejmenovali při dotazování bitvu, 24 nesleduje žádná místní periodika či informace z města, 14 čte tamní týdeník Raport. Z 50 respondentů tak celkem 31 nečte místní periodikum, 19 čte týdeník Raport.¹⁶⁵

6.2 Rozvadov

Účastnilo se 31 osob, které v průměru žijí v Rozvadově 30 let. Věkový průměr respondentů byl 41,8 let. Nejmladšímu respondentovi bylo 19 let, nejstaršímu 76 let. 8 z 31 dotázaných odpověděli tak, že sami vědomě vzpomněli při dotazování bitvu u Rozvadova jako významnou historickou událost v okolí. Majoritní část respondentů prošla minimálně základním vzděláním v Rozvadově, nebo v okolí. Odpovědi na doplňující otázku „*odkud se o bitvě dozvěděli?*“, byly následující: 2 ze školy, 2 z kulturních institucí, 2 z literatury, periodik..., 1 vlastním zájmem o historii v regionu, 1 při odhalení pomníku bitvy. Dále 1 z nich nesleduje žádné místní periodikum či informace z obce, 7 čte Rozvadovské rozhledy (měsíční informace z obce). Z respondentů, kteří nejmenovali při dotazování bitvu, 14 nesleduje žádná místní periodika či informace z města, 9 čte Rozvadovské rozhledy. Z 31 respondentů tak celkem 15 nečte žádné místní periodikum, 16 čte Rozvadovské rozhledy.¹⁶⁶

---

¹⁶⁵ Příloha 1. Dotaznik_vysledky_Rakovnik

¹⁶⁶ Příloha 2. Dotaznik_vysledky_Rozvadov

6.3 Třebel

Účastnilo se 63 osob, které jsou stálými obyvateli města a bydlí delší, či kratší časový úsek ve zdejších obcích a městech. Věkový průměr respondentů byl 49,2 let. Nejmladšímu respondentovi bylo 16 let, nejstaršímu 82 let. 14 z 63 dotázaných odpověděli tak, že sami vědomě vzpomněli při dotazování bitvu u Třebele jako významnou historickou událost v okolí. Jen část respondentů prošla minimálně základním vzděláním v Plané, Černošíně nebo v blízkém okolí. Většina dotazovaných je původně z Mariánských lázní, Chebu, Plzně etc. Odpovědi na doplňující otázku „odkud se o bitvě dozvěděli?“ byly následující: 2 ze školy, 2 z kulturních institucí, 2 z literatury, periodik..., 1 vlastním zájmem o historii v regionu, 1 při odhalení pomníku bitvy. Dále 7 z nich nesleduje žádné místní periodikum či informace z města/obce, 7 čte Plánský nebo Černošínský měsíčník. Z respondentů, kteří nejmenovali při dotazování bitvu, 40 nesleduje žádná místní periodika či informace z města/obce, 9 čte Plánský nebo Černošínský měsíčník. Z 63 respondentů tak celkem 47 nečte místní periodikum, 16 čte místní periodika.¹⁶⁷

---

¹⁶⁷ Příloha 3. Dotaznik_vysledky_Trebel

7 Závěr

7.1 Druhý život

Druhý život bitevních polí v prostoru západních Čech má v případě sledovaných bojišť několik styčných bodů. Brzké zmínky jsou tím častější, čím je místo bitevních událostí blíže německé kultuře. V tu chvíli byla naděje, že bude bitva zmíněna německými historiky již v průběhu 19. století. Bojiště začínala být marginálním tématem pro historiky v 20. a 30. letech 20. století, pokud byly ještě aspoň z části dochované relikty blízko městskému prostředí.¹⁶⁹ 2. světová válka pak zpřetřhala u Rozvadova a Třebel kompletní paměťovou složku a v případě Rakovníka změnila kulturní směřování města. S příchodem 50. let můžeme sledovat marginalizaci třicetileté války jako tématu v regionální, ale i obecné historii.

Opravdový aktivní druhý život přichází až s kulturní obratem v 70. a 80. letech díky pokládání základů archeologie novověku. Koncem 80. let, ale spíše až s průběhem 90. let, zaznamenávají bojiště větší archeologický zájem, a to jak z řady profesionálů, tak obzvláště v 90. letech z řad amatérských hledačů. Roky 2000-2010 se tak nesou ve znamení zájmu o Třebel, roky 2010-2020 jsou věnovány rakovnickému bojišti a okolo roku 2017 začal být značný zájem o Rozvadov. V zahraničí jsou tyto bitvy ještě méně známé než u nás (mimo Waidhaus), přestože k nim byly napsané i cizojazyčné publikace. K těmto bitvám například nejsou cizojazyčné stránky na wikipedii, existují jen české.

---

¹⁶⁹ Jak dokazuje činnost J. Rennera, údajný výzkum u Přísečnice a výzkum reduty u Staré Boleslavi: BLAŽKOVÁ, Kateřina, Pavel HRNČÍŘÍK, Jiří ROUB, et al. *Bitva u Rakovníka 1620: sborník příspěvků.*; ČEPIČKA, Ladislav, *Bitva u Rakovníka 1620 pohledem vojenského historika*; Druhé vydání. Rakovník: Muzeum T.G.M., 2020. Str. 89

7.1.1 Kontinuita péče

Jednu z mála kontinuit, na kterou jsem ve své práci narazil, je kontinuita přítomných subjektů/institucí a jejich role jako hlavního narátora kultury v dané oblasti, a to za sledované období od roku 1920 až po současnost.

V případě Rakovníka s jedná o rakovnické muzeum. To se věnuje nejen výkladu a péči o bitevní pole, ale má určitou hegemonii i v jiných kulturních oblastech. Do jisté míry vděčí za svoji výraznou aktivitu svým zaměstnancům, v čele s Kateřinou Blažkovou. Zdá se, že za celou dobu se nikomu nepodařilo zaujmout vedoucí roli v otázce kultury. Zastupitelstvo a vedení města podporuje život a aktivity muzea, ale nevystupuje ze svých mantinelů. Jakékoliv další aktivity a podněty k tvorbě paměti musí přijít ze strany rakovnického muzea, které s může opírat jen o několik aktivních nadšených občanů.

U Rozvadova je až překvapivé, že vzhledem ke svému počtu obyvatel má dokonce v obci a okolí muzea dvě. Těmi jsou Muzeum pohraniční stráže Kóta a Muzeum Železné opony. Ani jedno muzeum se nevztahuje k bitevním událostem či archeologii, a tak je pro bojiště zastoupením, sice jen formálním a sloužícím hlavně pro nahlašování nálezů apod., Muzeum Českého lesa v Tachově. Nicméně to neformuje kulturní život v obci. Tuto úlohu zastává obec Rozvadov skrze své vedení. Tento stav věcí můžeme sledovat už v době, kdy byl Rozvadov ještě hraniční oblastí.¹⁷⁰ V otázce bitvy je pro vedení obce oporou aktivní část obyvatel z partnerské obce Waidhaus.

Co se týče okolí Třebele, kontinuitu zde sleduji aspoň v typu uskupení, které formuje nejaktivnější kulturní složku zdejšího života. V Černošíně působilo v období meziválečného Československa (a pravděpodobně i pár desítek let předtím) zdejší Turnerské uskupení. To je několikrát zmíněno jako hlavní kulturní prvek a hybatel v Černošíně a v okolí. V Plané to byl aktivní občan Michal Urban. Do určité míry to

---

¹⁷⁰ SKÁLOVÁ, Eva. *Rozvadov: Porevoluční proměna příhraniční obce očima jejích obyvatel*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Pracoviště Orální historie – soudobých dějin. Vedoucí práce Cassi Pelikán, Hana. Str. 9 a 38

na mě působí, jako by údolí Kosího potoka bylo jakousi bariérou a oddělovalo Planou a Černošín. Dnes je hlavním hybatelem v daném místě OS Pomozme si sami, zatím stále v čele s Miroslavou Válovou, která věnovala značnou část svého života péči o místní pamětihodnosti a krajinu. Díky M. Válové a starostovi Černošína M. Plincelnerovi se tak bojišti dostalo takové pozornosti, že o něm můžeme hovořit jako o fenoménu nultých let 21. století. Dovolím si tak tvrzení, že osoba silného jedince a aktivního uskupení občanů se zde propojila. Musím však dodat, že v současné době bojiště u Třebele není prioritou a z „Program rozvoje města Černošín na období od 2016 do 2024“¹⁷¹ je dále patrné, že pro zdejší historii jsou důležitější spíše současné pomníky a památníky, ale i historické osobnosti, nikoliv pak události.

Mimo tyto zmíněné uskupení/instituce, nenalezneme nikoho, kdo by se organizovaně v daném kraji zajímal o bojiště a bitevní události. Samozřejmě s výjimkou aktivních profesionálních archeologů, archeologických nadšenců a fanoušků vojenství z období 17. století. Ti však nemají okolí bojiště jako domovskou oblast. V případě Rakovníka je zájem kulturní instituce jasný, v případě Třebele a Rozvadova můžeme hovořit o nezájmu ze strany Tachovského okresního muzea či plzeňských kulturních institucí. Bojiště z období 30leté války jsou pro ně marginálním tématem. Jen v posledních letech se Rakovník a Rozvadov účastní celorepublikového Archeologického léta.

7.1.2 Pohledem enviromentálních dějin

Vliv prostředí bojiště na přetrvání bitvy, ať už v paměti či v krajině, je definován rolí území již od pravěku. Zpravidla v zemědělských oblastech nezbylo tolik pozůstatků z opevnění, jelikož byly rozebrány obyvatelstvem, aby nezabíraly ornou půdu. Naopak lesní porost, pokud nebyl spojený s intenzivní těžební činností, daná opevnění konzervoval. V této souvislosti tak nepřekvapí současný stav, kdy nejvíce reliktvů je v lesích nebo na těžko dostupných místech. Nejlépe zachované tak zůstalo opevnění u Rozvadova. Okolí Rozvadova nebylo historicky intenzivně obydlené ani více zemědělsky využívané, a navíc nepřístupné lidem během 50. až 80. let 20. století.

---

¹⁷¹ Dostupné na webu: <https://www.obcepro.cz/program-rozvoje-obce-1367.modal>

Společným rysem všech bojišť je zalesňování skrze 2. polovinu 18. a 1. polovinu 19. století.

Původní terén bitvy se přirozeně uchoval v méně urbánně aktivních oblastech. Okolí Rakovníka se čilým rozrůstáním města změnilo natolik, že zanikla většina prostoru, který opanovala stavovská armáda. Naopak bojiště u Rozvadova a Třebele je dodnes identifikovatelné s jejich stavem v bitevním momentu, pokud si odmyslíme moderní silnice etc. Na paměť má to, zda se krajina dochovala v přibližně původním stavu k události, minimální vliv. Větší význam to činí pro archeologický zájem.

7.1.3 Význam

Zájem archeologů je pro bojiště podstatný a je to hlavní pojetí místa, které se snaží vnímat daná bojiště v jejich celkové rozloze, dost často je i vymezuje. Na druhou stranu silně limituje vytváření paměti svojí exaktností. V archeologicko-historických pracích často chybí narativ, příběh k bitvě. Není se čemu divit, profesionální badatelé, a ani ti amatérští, by neměli být fabulátoři a pohádkáři.

Důležitým poznatkem je, že švédský voják byl a dodnes je velké exotikum. Proto byl zapamatovatelný, ať už vyčníval fyzicky oproti jiným vojákům a žoldnérům, jazykem nebo i tím, co měl švédský voják znamenat. Ze začátku byla švédská armáda vnímána jako pomalu neporazitelná, bojově velmi schopná. Později snad i jako možné naděje pro evangelické věřící v katolických zemích a v průběhu rekatolizace a po skončení války, byl švédský voják často démonizován. Další vojenské strany, které se dotkly západočeského prostoru, tolik pověstí nemají. Ať už se jednalo o Němce, Francouze, rakouská vojska, švédský voják zůstává unikátním jevem v krajině.

Problém je i s identifikací k události z faktografického hlediska, a to kvůli složení vojsk. V první polovině 17. století bojovaly v armádách národnostní směsice žoldnérů, ve zmíněném období se pohybujeme ještě dávno před vznikem moderního nacionalismu. Paměťové studie obsahují imanentně konflikt, odvážím se tvrdit, že všechny vybrané bitvy skončily taktickými úspěchy i neúspěchy, ale nejsou

rozhodující, což je další problém pro tvoření významu a interpretaci události. Konflikt proběhl, ale nepřetržává v dnešní společnosti v interpretaci těchto bitev.

Rakovník, který nabyl v průběhu 19. století dynamiku rozvíjejícího se města se sociální mobilitou, dost zamíchal se starousedlickou identitou a pamětí. Pravděpodobně nikdy neměl žádnou výraznou paměť ve spojitosti s bitvou u Rakovníka. I přes vlastenecké a badatelské nadšení Jana Rennera to vypadá, že jeho snaha ve spojitosti s touto bitvou nepadala na úrodnou půdu. Chyběl mu základ, publikum, se kterým by pracoval. Proto se následně témata ve publikovaná ve věstníku orientovala do pojetí širší dějepřavy.

2. světová válka zpřetrhala u Rozvadova a Třebele kompletní paměťovou složku. Zatímco u Rozvadova nevíme, zda zde byla paměť ve spojitosti s bitvou, minimálně místní museli vědět o existenci velkých fortifikací v jejich těsné blízkosti. Možná však scházel onen švédský prvek, protože místo dnes neoplývá pověstí k bitvě nebo jejím následkům. Paměť k bitvě u Třebele je v okolí podložena. Výmluvnou ukázkou je kniha napsaná v 80. letech původním sudetským obyvatelem obce Kořen, Eduardem Langhansem, a později vydaná OS Pomožme si sami.¹⁷² V knize, kterou Langhans věnoval historii obce, ze které byl nucen odejít a do které přišli úplně noví obyvatelé, má bitva u Třebele své místo. Dokonce zde zmiňuje švédský kříž u Křínova, který však není švédský, jen tak byl mylně označován.¹⁷³ Význam sledovaných bojišť se nijak výrazně neměnil, po většinu času existoval jen sporadicky.

Současný význam těchto míst jasný, jsou to místa archeologie novověku. Z kapitol 4. a 5. tak vyplývá, že největší potenciál být něčím jiným než místem archeologického zájmu, má Rozvadov. To je hlavně díky tomu, že prostor bitvy se zde od minulého roku soustředí do památníku, ke kterému letošní rok přibyly další dva, technicky vzato tři.

---

¹⁷² LANGHANS, Eduard. Kořen – Z historie jedné vesnice na Chebsku. Občanské sdružení Pomožme si sami, Olbramov, 2001.

¹⁷³ Tamtéž Str. 73

7.2 Současná paměť a možná místa paměti?

Každé zkoumané místo je dosti specifické svým prostředím a svým osudem. Zatímco Rakovník je město, se všemi jeho moderními znaky, tak okolí Třebele je klidný, až ospalý kraj, kde je značná část společnosti stále zasažena traumatem odsunu německého obyvatelstva po 2. světové válce. Tyto dvě místa jsem doplnil ještě o Rozvadov, jehož společnost se v podstatě definuje a buduje teprve několik desítek let. Výsledné odpovědi, které jsem dostával při jejich sběru, jsou poplatné výše zmíněnému.

Rakovník, ať už tím, že byl donucen se po Bílé hoře podvolit a přešel na katolickou stranu, nebo tím, že zde jsou menší pozůstatky skrze své městské prostředí, paměť k bitvě v podstatě nemá. Dá se zde hovořit hlavně o povědomí, které šíří Muzeum T.G.M. v Rakovníku. Není zde ani vztah k danému prostoru a místu bitvy, který je těžko představitelný, je totiž z části proměněný v zástavbu, zčásti pak v les a pole. Obyvatelé, kteří odpověděli, že je bitva historickou událostí pro město, další konkretizující nebo doplňující informace nevěděli. Zajímavostí je, že většina lidí, kteří získali informace o bitevních událostech ve škole, zmiňovala jako pověst/příběh situaci, kdy byl Buquoy střelen do oblasti slabin. Konkrétně odkazovala na neurčité místo v Olešanských lesech. V odpovědích těch, kteří bitvu nezmínili, často zaznívalo, že důležitou historickou událostí bylo kázání mistra Jana Husa, pravěké archeologické nálezy, osobnosti jako Z. Winter, ale také keramika, kostel, muzeum, pozůstatky hradeb a pověst o založení Rakovníka.

Rozvadov je odlišný. Je tranzitní obcí na česko-německé hranici a jsou zde opravdu velké terénní pozůstatky. Ale zdejší obyvatelstvo přišlo z většiny až v posledních 30 letech. Obyvatelé mezi sebou nemají historicky velké sváry, alespoň ne v takové míře jako lidé v okolí Třebele. Naopak vždy řeší z pozice posledních na okraji, co si počít s vlivy z Prahy a světa. Je zde cítit hlad a chuť po dlouho neexistujícím kulturním životě a hledání významu jejich současného bydliště. Za vlivu přetrvávající sousední německé paměti a tím, že kulturní roli zde má sama obec, mohl

vzniknout památník k bitvě u Rozvadova. Ti, kteří odpověděli, že bitva je nejdůležitější událostí v okolí, dost často věděli značné množství informací o bitvě a hovořili o ní jako o nejvýznamnější události široko daleko. Tím je, oproti Rakovníku a Třebeli, Rozvadov jedinečný. Obec hledá ze svých mnoha významů další a další, které by připomněla. V odpovědích tak často zaznělo, že v okolí byla hraniční stráž, stříhala se železná opona, konec kontrol na hranicích k roku 2007, kasino a specifickou odpovědí, kterou jsem nezaznamenával, ale několikrát slyšel, byly informace o tom, co vše udělal pro obec majitel kasina, pan Leon. Nikdo neznal žádný příběh či pověst k bitvě.

V Třebeli je u původních obyvatel doloženo, že zde existovala paměť a vztah k bitevní události. To je ale přerušeno, zpřetrháno a bude se vracet jen těžce, i když zde obyvatelé mají péči o staré kříže, boží muka, památníky, kostely a udržení kontaktu s původními obyvateli, kteří jsou dnes v Německu. Ti, kteří o bitvě vědí, mají vztah k místu, například sami chodili hledat s detektorem kovu. Paradoxně to jsou lidé, kteří zde žijí kratší dobu a mají chuť a zájem si vztah k místu vybudovat. U staronových usedlíků je to složitější. Vzpomínají hlavně na odchod Němců, který je ale traumatizoval nepřímo vyprázdněním prostoru. A to tak, že byly špatné vztahy a problémy mezi nově příchozím a starousedlíky v 50.-60. letech a pak znovu s další vlnou nových obyvatel v 80.-90. letech. Stále zde žije pověst o zázraku obrazu Panny Marie v souvislosti se střelbou švédských vojáků, což připisují kontinuitě katolické komunity, další pověsti už mezi obyvateli nerezonují. Oblast je velmi fragmentovaná, a to i kulturně na jednotlivé obce. V odpovědích tak často respondenti zmínili Volfštejn, ať už jako zříceninu nebo kopec, místní kostely, kříže, boží muka, hornictví, odsun Němců, Tachov v souvislosti s husity a NS Údolím Kosího potoka.

Rád bych tak v této kapitole dodal odpověď, kterou dlužím už zejména této mojí práci. Bitevní pole v západočeském prostoru nejsou místa paměti. Paměť je zde zpravidla minimální a dá se hovořit maximálně o povědomí v případech Rakovníka a Třebele. Naopak místem paměti je podle mě současný Rozvadov. Avšak nikoliv jako samostatné bitevní pole, to je jen jeho jednou vrstvou. Rozvadov je v paměti lidí

různý, má různé významy, které se překrývají a jsou známy po celém Česku: Sudety – osudy německého obyvatelstva, hraniční oblast a hraniční přechod, poslední vesnice před západem/Německem, místo důsledku porevolučních změn (tržnice a narůstající automobilita), dálnice, kasino. Díky pomníku má do budoucna i pevný význam bitvy. Tématem této práce však nebyl Rozvadov jako místo paměti, ale bojiště, které se u něj nachází. A tak, i když se jedná v případě výstavby památníku, oproti běžným osudům těchto míst, o překvapivý vývoj v druhém životě bitevních polí, neznamená to jeho přerod v místo paměti, přestože na druhé straně bojiště ve Waidhausu je nemálo obyvatel, kteří mají k místu a události pevný a jasný vztah. Do doby, než se postavil památník, prý drtivá většina obyvatel Rozvadova o bitvě ani netušila a až za několik let se bude dát sledovat celkový význam památníku pro obyvatele.¹⁷⁴ Otázku, zda by si měli obyvatelé pamatovat či vzpomínat na takovou událost, nechám nezodpovězenou, když je zde stále komplikace v podobě nevyjasněného vztahu české historiografie k 30leté válce a jejímu významu pro české země.

7.3 Doslov

Moje práce je vymezená rokem 1918 až po současnost a kdokoliv, kdo tuto práci bude číst, si všimne, že z období od roku 1918 až do období 70./80. let jsem toho moc nenapsal. Není to tím, že bych se chtěl vyhýbat svému zadání, jednoduše jsem osobně nevěděl, co bych měl psát. Našel jsem toho k tomuto období velmi málo. Moje základní úvaha při zadání byla, že se vznikem Československa a završením procesu národního obrození bude zájem o regionální historii a občanské aktivity, byla v tomto případě mylná. Bojiště třicetileté války byla v meziválečném Československu marginálním tématem, navíc jen ve větších městech jako Rakovník, Stará Boleslav a do určité míry i Planá. Nenašel jsem skoro žádné zmínky o vzpomínání na bitevní události v tamních kronikách, protože se buď nedochovaly, nebo tam nejsou, a to ani při velkých výročích. Předbíhal jsem tak a snažil se najít zmínky o místech ve starších obdobích a hledat souvislosti. Musím konstatovat, že druhý život bojišť v západočeském prostoru, pokud do té doby existoval, je přerušen 2. světovou válkou, změnou společenských priorit v 40.-70. letech a znovu pak aktivně začíná v 80. letech.

---

¹⁷⁴ Z emailové komunikace se starostou Rozvadova ze dne 28.6.2022, 23:11.

Následně se začíná rozvíjet jejich „archeologická“ fáze, uvidíme, jak dlouho bude pokračovat.

Výzvou k prozkoumání bojiště, které by mohlo být místem paměti, je Jankov. Jedná se o prostor konzervovaný a venkovský. Bitva byla rozhodná a je známá i zahraničně pro svoji krvavost. Bitva má svůj pomník, účastnila se jí na jedné straně švédská vojska, jejichž element je podstatný pro tvorbu pověstí, a obyvatelstvo by zde mělo být stabilní, nedotčené velkou změnou v podobě poválečného vysídlování.

8 Prameny a literatura

Prameny

Archivní prameny

Státní okresní archiv Rakovník

Archiv Muzea T. G. M. Rakovník.

Státní okresní archiv Tachov

Černošín (AO Archiv Tachov)

Olbramov (AO Archiv Tachov)

Rozvadov (AO Archiv Tachov)

Stan (AO Archiv Tachov)

Svahy (AO Archiv Tachov)

Tachov (AO Archiv Tachov)

Týnec (AO Archiv Tachov)

Publikované prameny

SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel. *Historie česká: od defenestrace k Bílé Hoře*. Praha: Svoboda, 1984.

Periodika

Beiträge zur Archäologie in der Oberpfalz. Oberpfalz (1998)

Časopis Musea království Českého. Praha. (1886)

Hláška: Zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka Plzeň. Klub Augusta Sedláčka. (1992)

Oberpfälzer Heimat. Oberpfalz. (1973,1994)

Plánský měsíčník. Planá. (2001-2022)

Věstník Muzejního spolku T.G.M. Rakovník. Rakovník. (1912-1940, 1946-1948, 1992-2015)

Elektronické zdroje

International Coalition of Sites of Conscience. Interpretation of Sites of Memory. UNESCO.

January 31–2018.

<https://www.ag.s.cuzk.cz/archiv/>

<https://www.digitalniknihovna.cz/kvcli/>

<https://www.karlovarsky.denik.cz/>

<http://www.muzeumrakovnik.cz/cz/muzejni-spolek/Vestniky-Muzejniho-spolku>

<https://www.ndk.cz/>

<https://www.obcepro.cz/>

<https://www.plana.cz/volny-cas-a-turistika/plansky-mesicnik/>

<https://www.portafontium.eu/contents/chronicle/soap-tc/>

<https://www.rozvadov.cz/obec/kronika-obce/>

<https://www.tachovsky.denik.cz/>

<http://www.ucl.cas.cz/slk/?expand=/2007/sborni/>

<https://www.vesmir.cz/cz/>

<https://www.1620.cz/?link=bitva-den-po-dni/>

Bakalářské, diplomní a dizertační práce

- HORNOFOVÁ, Markéta. *Reflexe třicetileté války v pověstech Plánsko-Bezdrůžicka*. Praha, FHS UK. Nепublikovaná diplomová práce, 2002. Vedoucí práce Bittnerová, Dana.
- KESSLER, Vojtěch. *Místa paměti bitvy u Chlumce: pomníky, na které se "nezapomíná"*. 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Hlavačka, Milan.
- KESSLER, Vojtěch. *Válečné pomníky a historická paměť. K recepci sepulkrálně-militárních památek v českých zemích z válek mezi lety 1757–1914*. 2015. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Šedivý, Ivan.
- SKÁLOVÁ, Eva. *Rozvadov: Porevoluční proměna příhraniční obce očima jejích obyvatel*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Pracoviště Orální historie – soudobých dějin. Vedoucí práce Cassi Pelikán, Hana.
- ŠÁMAL, Zdeněk. *Bojiště u Rakovníka 1620 (Příspěvek k problematice detektorové prospekce raně novověkých bojišť)*. 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro archeologii. Vedoucí práce Matoušek, Václav.

Seznam literatury

Články, studie, periodika

- ALLIER-MONTANO, Eugenia. *Places of memory. Is the concept applicable to the analysis of memorial struggles? The case of Uruguay and its recent past*. Cuad.CLAEH vol.4 no.se. Montevideo 2008. Str. 87-109
- CONFINO, Alon. "Collective Memory and Cultural History: Problems of Method." *The American Historical Review*, vol. 102, no. 5, 1997. Str. 1386–403.
- HRNČIŘÍK, Pavel. *Příspěvek k nálezům munice do ručních palných zbraní v prostoru bojiště Rozvadov 1621*. Pavel Hrnčířík. In: *Sborník Muzea Českého lesa v Tachově* Domažlice: Nakladatelství Českého lesa 32, 2011. Str. 17-21
- MATOUŠEK, Václav. *Building a Model of a Field Fortification of the „Thirty Years War“ near Olbramov, Czech Republic*. In: *Past Tense. Studies in the Archaeology of Conflict* (Pollard, T.–Banks, I., edd.). Leiden – Boston 2006. Str. 115-132
- MATOUŠEK, Václav. *Předběžná zpráva o 2. a 3. sezoně archeologického výzkumu bojiště u Rozvadova z roku 1621*. Václav Matoušek. In: *Sborník Muzea Českého lesa v Tachově*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa 33, 2013. Str. 3-14
- MATOUŠEK, Václav. *Bojiště u Rozvadova z roku 1621. Český les: příroda a historie*. č. 16 2017. Str. 18-21
- NORA, Pierre. *Between history and memory: Les Lieux de Mémoire Representations*, No. 26, *Special Issue: Memory and Counter-Memory*. University of California press, Spring, 1989. Str.7-24
- OLŠÁKOVÁ, Doubravka. *K diskusi o paměti v českém kontextu „druhého života“*. Dějiny – teorie – kritika: History – theory – criticism. 1. Str 271. Praha: Masarykův ústav Akademie věd České republiky. 2004. Str. 269-280
- PROCHÁZKA, Z. *Tillyho šance u Rozvadova. O dosud neznámé památce Tachovska*. Ozvěny, Hornofalcko-český magazín č. 2, pátek 24. srpna, 1990.
- RANDÁK, Jan, *Historie v současném i budoucím veřejném prostoru*. Úvahy o dějinách a paměti. Forumhistoriae. Bratislava, 2008. Str. 14-22

SZPOCIŃSKI, Andrzej. *Sites of Memory. Place and Memory*. Teksty Drugie n.1. Warsaw, 2016. Str. 245-255

Monografie

ASSMANN, Aleida. *Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti*. Přeložil Jakub FLANDERKA, přeložil Světlana ONDROUŠKOVÁ, přeložil Jiří SOUKUP.

Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018.

BEDNAŘÍK, Tomáš. *Knihy pověstí z Rakovnicka, Novostražicka, Krívoklátska, Podžbánska, Jesenicka a Čisticka*. Rakovník: Raport, 1998.

BERCÉ, Françoise a Pierre NORA. *Les lieux de mémoire. 2, La Nation. [2], [Le territoire, l'état, le patrimoine]*. Paris: Gallimard, 1986.

BLAŽKOVÁ, Kateřina, Pavel HRNČÍŘÍK, Jiří ROUB, et al. *Bitva u Rakovníka 1620: sborník příspěvků*. Druhé vydání. Rakovník: Muzeum T.G.M., 2020.

BOUTRY, Philippe a Pierre NORA. *Les lieux de mémoire. 3, Les Frances. 2, Traditions*. Paris: Gallimard, 1992.

BURKE, Peter. *Co je kulturní historie?* Praha: Dokořán, 2011.

ČORNEJ, Petr, Václava KOFRÁNKOVÁ. *Místa paměti v procesu formování moderního českého národa*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2021.

DUDÍK, Beda. *Schweden in Böhmen und Mähren und Mähren 1640-1650*. Wien, 1879.

ENGLUND, Peter. *Nepokojná léta: historie třicetileté války*. Přeložil Luděk MANDAUS. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000.

HALBWACHS, Maurice. *Les Cadres sociaux de la mémoire*. Paris 1925.

HEILMANN, J. *Kriegsgeschichte von Bayern, Franken, Pfalz, und Schwaben von 1506-1651*. 1.-2. Band, München, 1868.

HÖGL, M. *Des Kurfürsten Maximilian Soldaten id der Oberpfalz und an der böhmischen Grenze von 1621-1626*. Regensburg, 1906.

KREBS, J. D *Die Schlacht am wissen Berge bei Prag*. Breslau 1879.

LANGHANS, Eduard. *Kořen – Z historie jedné vesnice na Chebsku*. Občanské sdružení Pomozme si sami, Olbramov, 2001.

MASLOWSKI, Nicolas a Jiří ŠUBRT. *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2014.

MATOUŠEK, Václav. *Třebel: obraz krajiny s bitvou*. Praha: Academia, 2006.

MATOUŠEK, Václav, Tomáš JANATA, Jan CHLÍBEC, Roman URBANI a Růžena ZIMOVÁ. *Třebel 1647: a battlefield of the Thirty Years' War from the perspective of history, archeology, art-history, geoinformatics, and ethnology*. Praha: Agentura Krigl, 2017.

MATOUŠEK, Václav, Pavel HRNČÍŘÍK a Zdeněk ŠÁMAL. *Rozvadov 1621: výzkum bojiště třicetileté války*. Přeložil Skyland Václav KOBYLAK. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2018.

MATOUŠEK, Václav, SÝKORA, Milan. *Válečné události 17.-19. století z interdisciplinární perspektivy*. Praha: Togga, 1. vydání, 2018.

NEUHÄSLOVÁ, Z. a kol. *Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky*. Praha, Academia, 2001.

NORRA, Piere. *Les Lieux de Mémoire*. Paris 1984-1992.

NORA, Pierre a BERCÉ, Françoise. *Les lieux de mémoire. 2, La Nation. [2], Le territoire, l'état, le patrimoine*. Paris: Gallimard, 1986.

PEKAŘ, Josef. *O smyslu českých dějin*. Praha: Rozmluvy, 1990.

POBLOTZKI, S. Markt Waidhaus. *Geschichte der Grenzlandgemeinde*. Waidhaus, 1979.

- POLIŠESNKÝ, Jan. *Anglie a Bílá hora*. Praha, 1949.
- PROCHÁZKA, Zdeněk. *Český les – Tachovsko*. Historicko-turistický průvodce. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 1994.
- REITZENSTEIN, K. *Der Feldzug des Jahres 1621 mit der Besitzergreifung der Oberpfalz, Supplementheft zum Jahrbuch der Militärischen Gesellschaft München pro 1885/87*. München, 1887.
- REUSS, R. *Graf Ernst von Mansfeld im Böhmischem Kriege*. Braunschweig, 1865.
- REZEK, Antonín. *Děje Čech a Moravy za Ferdinanda II. až do konce třicetileté války*. Praha: I. L. Kober. 1890.
- SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl 13. Plzeňsko a Loketsko*. Praha: Argo, 1998.
- SENFT, Eduard. *Geschichte der Herrschaft und Stadt Plan in Böhmen*. Plan. 1876.
- UHLÍŘ, Dušan. *Černý den na Bílé hoře: 8. listopad 1620*. Brno: Ave, 1998.
- WALDHAUSER, Jiří. *Kokrdov. Východní čtyřúhelníkové valy ve středních Čechách*. Rakovník, Rabasova galerie, 1997.